

POL-PISMENI

spodrsijaji naših digitalnih življenj

**digitalna in medijska pismenost
skozi zgodbe**

...in iztočnice za pogovore

**RAČUNALNIŠKI
MUZEJ**

Kolofon

Naslov publikacije

Pol-pismeni spodrsjlaji naših digitalnih življenj

Izdalo in založiloDruštvo računalniški muzej, Ljubljana
Avtorica.....Gaja Zornada

Prva izdaja.....2025

Projekt je podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije
iz sredstev Javnega razpisa za sofinanciranje projektov za
spodbujanje, promocijo in razvoj medijske pismenosti za
leto 2025.

www.racunalniski-muzej.si/pol-pismeni

Uvod

Pol-pismeni so nastali, da v kratkih skečih in zgodbah ilustrirajo različne tegobe, ki jih v družbi sproža slaba medijska pismenost prebivalcev.

Preko humornih zgodb iz življenj različnih posameznikov in posameznikov (od starih do mladih, od tehno-optimističnih do tehno-skeptičnih, mestnih in podeželskih, tistih, ki se v družbi dobro znajdejo in tistih, ki se še ne) na lahkoten način obravnava resno temo, ki se ji Računalniški muzej drugače posveča preko gostujočih razstav in izobraževalnih delavnic za šole.

Skozi proces scenaristične ideacije in sodelovalne delavnice s srednješolsko mladino ter z odraslimi iz cele Slovenije smo v pripovedih ovekovečili trenutke življenja v današnji tehnološki družbi, ki nas ujamejo neprijetno nepripravljene.

Za strokovna izhodišča smo vzeli svarila strokovnjakov iz področja kibernetске varnosti, duševnega zdravja in uvide raziskovalcev sodobnih družbenih fenomenov.

Rezultat projekta je pred vami. Knjižica s scenarističnimi zapisi in priročnik za delavnice, lahko služi kot pomoč pri izvajanju kurikularnih in obkurikularnih vsebin (uprizarjanje, igranje scen kot osnova za spoznavanje s tematiko znotraj razreda ali neformalne skupine). Posnete kratke radijske igre pa, kot pomožno gradivo, predstavljani vsebini dodajo čustveno interpretativno globino.

Trdimo, da sta medijska in digitalna pismenost pomembni. Zakaj?

Gre za razumevanje delovanja medijskega ekosistema,

ki ga naslavljamo z izborom vsebin scenarijev vsakdanjih situacij, v katerih se pokaže posameznikova opremljenost za suvereno in poučeno delovanje v digitalni krajini. Obenem gre za prenos poučnega gradiva v zabavno in na resničnih ljudeh utemeljeno pripovedno obliko.

Poglobljamo razumevanje delovanja dezinformacij in informiranje državljanov o mogočih dezinformacijah je tema, ki prežema vse scenarije pomanjkljive medijske pismenosti ter nudi osnovno izhodišče za nadgradnje v drugih okoljih formalnega in neformalnega izobraževanja.

Razumevanje pojava in vpliva sovražnega govora v digitalnih medijih in informiranje o njegovih posledicah za ranljive družbene skupine prikažemo skozi vpliv na posameznika in njegove odločitve, čustveno stanje ter zmožnost delovanja v družbi.

Predvsem pa spodbujamo ustvarjalne kompetence za **oblikovanje sodelujočega, odgovornega in kritičnega sprejemanja informacij in vsebin na spletu in v medijih** preko participatorne zasnove projekta in preko mehanizmov analize in poistovetenja z liki v scenarijih.

Vse naše zgodbe, ter prigode, ki jih bodo ljudje v prihajajočem obdobju še delili z nami, si lahko predstavljamo kot skupek življenjskih drobcev posameznikov iz iste skupnosti. Vsi živijo v istem bloku, soseski, zaselku.

A le če se o svojih zgodbah pogovarjamo, en drugega ščitimo pred podobno klavno usodo. To je ključ dviga iz digitalne in medijske pol-pismenosti.

Gaja Zornada,
Direktorica Računlaniškega muzeja

Kazalo

Zlati meč za ceno položnic.....	6
Vodomerresnice.....	11
Tone in čarobna naročnina.....	17
Stanovanje iz sanj.....	22
Šotor iz Hipermaksa.....	30
Ptič s tremi peresi.....	35
Profesorjev rap.....	41
Operacija Tristan.....	46
Oblak Zavarovanja.....	52
Harfa za ceno gosli.....	58
Graf svete jeze.....	64
Dragi sin v Grčiji.....	69
Bernardinova kripto finta.....	76
Aronova Snap-ugrabitev.....	83
Anjin tihi krik: Deepfake drama na gimnaziji.....	87
Algoritmični dolg.....	93
Superge iz oblakov.....	98
Urednik, ki ve vse in soda bikarbona.....	105
Prebujeni v kavarni.....	110
Ati, ti si pa car!.....	115

Zlati meč za ceno položnic

////////// ZVOK BLAGAJNE V TRGOVINI. PISKANJE SKENIRANIH IZDELKOV, KI SE NENADOMA USTAVI. SLEDI ZVOK VSTAVLJANJA KARTICE V POS TERMINAL IN NATO GLASEN, NEPRIJETEN ZVOK ZAVRNJENE TRANSAKCIJE. //////////

Blagajničarka [rahlo obnemelo]: Gospa, oprostite... vaša kartica je bila zavrnjena.

Martina [zmedeno]: Zavrnjena? Kako zavrnjena? Saj je komaj deseti v mesecu! Dajte, poskusite še enkrat, prosim.

//////////PONOVI ZVOK VSTAVLJANJA KARTICE IN ŠE GLASNEJŠI, ODLOČNEJŠI ZVOK ZAVRNITVE. V OZADJU SE SLIŠI NEPOTRPEŽLJIVO KAŠLJANJE LJUDI V VRSTI. //////////

Blagajničarka: Žal mi je, gospa. Previsok znesek - prekoračen limit piše.

Martina [panično si mrmra]: Brez limita... pa saj nisem kupila ničesar... razen... o, bog... Tine.

////////// ZVOK HITREGA POSPRAVLJANJA STVARI V TORBICO. MARTINA ODHITI IZ TRGOVINE. SLEDI MENJAVA SCENE ZVOK ODLOČNEGA ODKLEPANJA VRAT STANOVANJA IN VSTOPANJA. IZ OTROŠKE

SOBE SE SLIŠI ZVOK VIDEOIGRE – MEŠANICA
EPSKE GLASBE, EKSPLOZIJ IN NAVDUŠENEGA
KLIKANJA MIŠKE. //////////////////////////////////

Martina [zakriči, medtem ko hiti proti sobi]: TINE!

Tine [iz sobe, zatopljen v igro]: Samo še malo, mami!
Ravno napadamo zmajevega šefa! Rabim samo še en
energijski napoj!

Martina [plane v sobo]: Kakšen energijski napoj?! Ugasni
to stvar! Takoj!

//////////////////////////////// ZVOK, KOT DA NEKDO IZPULI KABEL
IZ VTIČNICE. EPSKA GLASBA IN ZVOKI IGRE
NENADOMA UTIHNEJO. //////////////////////////////////

Tine [obupano]: Neeee! Mami! Uničila si mi napad! Žan in
Luka me bosta ubila!

Martina [s tresočim glasom drži telefon v roki]: Žan in
Luka te bosta ubila?! Jaz te bom ubila! Tine, poglej tole!
Stanje na mojem računu! Minus osemsto sedemdeset
evrov! Kako?!

Tine [se skrči, prestrašeno]: Jaz... ne vem... Malo sem...
nadgrajeval opremo.

Martina: Malo?! Osemsto sedemdeset evrov ni “malo”!
Kaj si pa kupoval, pravo orožarno?

Tine [z jokavim glasom]: Moral sem! Vsi v klanu imajo že "Plameneči meč uničenja", jaz pa sem imel še vedno lesenega! In potem sem moral kupiti še "Oklep nevidnosti", ker drugače ne moreš mimo gozdnih škratov. Pa paket deset tisoč magičnih kristalov, ker so bili v akciji...

Martina [se prime za glavo]: Magični kristali... Tine, s temi kristali bi lahko plačala najemnino in položnice! Ne morem verjeti...

////////////////// NEKAJ UR KASNEJE. ZVOK MIRNEGA POGOVORA V DNEVNI SOBI MLADINSKEGA CENTRA. ZVOKI SKODELIC S ČAJEM. //////////////////

Rok (mladinski delavec) [mirno]: Hvala za klic, gospa Martina. Tine, mi lahko prosim razložiš, zakaj se ti je zdelo tako pomembno imeti ta meč?

Tine [tiho, s pogledom v tla]: Ker... ker so rekli, da sem "nub". Da sem začetnik. In da me ne bodo več vabili v skupino, če ne bom imel boljše opreme. Potem pa sem videl, da lahko samo kliknem, pa dobim...

Rok: Razumem. In ko enkrat klikneš, je lažje klikniti še drugič, kajne? [se obrne k mami] Gospa Martina, te igre so narejene tako, da v otrocih, pa tudi odraslih, ustvarijo občutek nuje. Vrstniški pritisk pa vse skupaj samo še poslabša. Ne gre za to, da je Tine slab fant. Samo ujel se je v past.

Martina [z obupom v glasu]: Ampak kaj naj zdaj naredim?

Denarja ni več...

Rok: Najprej bova s Tinetom izbrisala podatke o plačilni kartici iz vseh spletnih mest. Potem pa se bova midva dogovorila za en načrt. Tine, poznaš naš mladinski center? Imamo delavnice, kjer se lahko naučiš programirati svoje igre. Mogoče bi lahko to energijo usmeril v ustvarjanje, ne v zapravljanje. Kar se tiče denarja... mislim, da bo v prihodnjih mesecih v soseščini pokošanih ogromno zelenic in opranih veliko avtomobilov, kajne Tine?

Tine [prikima, malo bolj optimistično]: Ja. Sprejemem nalogo. "Misija: Vračilo dolga."

Martina [prvič po dolgem času se rahlo nasmehne]: In kakšna bo nagrada, ko končaš to svojo "misijo"? Še en paket kristalov?

Tine [pogleda mamo, resno]: Ne. Mogoče pica. Tista prava, ki jo lahko primem v roke.

////////// Martina ga objame. V ozadju se sliši razposajen vrvež otroških iger in mirno srkanje čaja.
//////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o čustvih in mehanizmi:** Tine je kupoval opremo, ker so mu vrstniki rekli, da je "nub" (začetnik). Kako so ustvarjalci igre izkoristili ta močna čustva (želja po pripadnosti, strah pred sramoto) za ustvarjanje občutka **nujnosti** in **upravičenosti** do nakupa?
2. **Vprašanje o ranljivosti in generacijah:** Martina je tehnološko ranljiva, ker ni zaščitila svoje kartice. Tine je ranljiv, ker ne razume finančne teže digitalnega klika. Kateri vidik **digitalne ranljivosti** izpostavlja ta zgodba pri starših (Martina) in kateri pri mladostnikih (Tine)?
3. **Vprašanje o preverjanju in kontekstu:** Kako lahko oseba, ne glede na starost, na spletu preveri, ali je določen digitalni nakup v igri res **nujen za napredovanje** (dejstvo), ali pa je zgolj namenjen izkoriščanju čustev (pridobitev "celotne slike")?
4. **Vprašanje o rezultirajočih stanjih:** Kako lahko občutki **sramu** ali **obsedenosti** (kot Tine pri "Plamenečem meču") preprečijo odprt pogovor o težavi in iskanje pomoči, kar pogosto vodi v še večjo apatičnost ali lažno skrivanje dolga?

Vodomer resnice

////////// MIRNO ZALIVANJE VRTA. NEŽNO,
RITMIČNO ŠKROPLJENJE ZALIVALKE. NEŽNO
ČIVKANJE PTIC. POLETNA IDILA. //////////

Brigita [si zadovoljno mrmra, blizu mikrofona]: Tako, moji paradižniki... Rumenim sem dodala še malo kalcija. Še malo vode, pa boste najlepši v celi ulici. Nobenih kemikalij, le naravna resnica!

////////// HITRI, SKORAJ PANIČNI KORAKI PO
PESKU. TEŽKO DIHANJE. PRIBLIŽA SE SOSED
ALOJZ. //////////

Alojz [zasoplo, z nujo v glasuin visokim tonom]: Brigita! Brigita! Konec je z naravno resnico! Pustite paradižnike! Gre za naše možgane! Ste že slišali?! To je vojna!

Brigita [mirno, s prijazno avtoriteto]: Dober dan tudi vam, gospod Alojz. Prosim, vdihnite. Brez panike. Verjetno samo sosedov maček spet lovi vašega vrtnega palčka. Ne bodite *dramatik*!

Alojz [drži telefon pred njenim obrazom, telefon glasno *cvili* obvestila]: Nisem paničen?! Poglejte! To je resničnost! [Bere na glas s tresočim glasom] Naslov: "ŠOKANTNO! NOVI DIGITALNI VODOMERI NISO ZA VODO! V NJIH SO SKRITI 5G MIKROČIPI, KI VPLIVAJO NA VAŠE MISLI IN VAS SPREMINJAJO V OVCE!"

Brigita [prekriža roke, tiho se zasmeji]: 5G mikročipi? V vodomerih? Gospod Alojz, edina misel, na katero vpliva moj vodomer, je tista, ko dobim položnico, ki me prizemlji. Kje ste pa to našli? Na spletni strani "NezlomljivaResnica.info"?

Alojz [užaljeno, povzdigne glas]: Ne! To mi je poslal svak od mojega nečaka! On pa je v "kripto industriji"! On že ve, kako deluje *sistem*! Vse je logično! Mislite, da je naključje, da so nam prejšnji teden vsem menjali tiste stare, dobre, poštene, mehanske števecze?!

Brigita: Ja. Verjetno zato, ker so bili stari 30 let in so puščali.

Alojz: Puščali?! Ne, Brigita! Menjali so jih, ker nas hočejo daljinsko izključiti iz resničnosti! Hočejo vedeti, kdaj gremo na stranišče! Hočejo vplivati na mojo voljo, da bom namesto paradižnikov začel gojiti Monsanto koruzo! Ampak jaz se ne dam! Ne bom čakal, da *Deep State* prižge glavno stikalo!

Brigita: Gospod Alojz, globoka država se verjetno ukvarja z malce bolj pomembnimi zadevami kot s tem, ali boste jutri zalivali solato. Kaj pa boste naredili? Jim napisali uraden, a nepodpisan, protestni *e-mail*?

Alojz [z blaznim pogledom, se zatrese, stisne pest]: Pismo?! Ne! Akcija! Ne bom čakal na njihovo milost! Uničil bom vir zla! Tako zdaj! Moram uničit ta fardaman virus!

////////////////// ALOJZ SE OBRNE IN STEČE PROTI
VHODU V BLOK. BRIGITA PRESENEČENO ZAVPIJE
ZA NJIM IN ODVRŽE ZALIVALKO . //////////////////

Brigita: Alojz, ustavite se! Kaj vam pada na pamet?!
Alojz! Če se hočete boriti proti *sistemu*, kupite vsaj
pošteno sekiro!

////////////////// HITRI KORAKI PO STOPNICAH NAVZDOL,
KI MOČNO ODMEVAJO. ŠKRIPANJE TEŽKIH
KOVINSKIH VRAT V KLET. SLEDI MU BRIGITA .
//////////////////

Brigita [pride za njim v temno klet, preplašeno]: Alojz,
prosim vas, bodite pametni! To je voda! To je vodovodni
sistem! To ni virus, ki se ga uniči z restartom! Boste
naredili več škode kot koristil!

Alojz [zadihano, medtem ko odpira omarico z orodjem,
zvok ropotanja kovine]: Svoboda ali smrt! Ne bodo me
nadzorovali! Kje je tisto veliko kladivo... Kladivo je moč,
Brigita! Kladivo je analogni ščit! Aha! Tukaj si!

Brigita: Ne dotikajte se tega! Ne! Boste poplavalili celo
klet!

Alojz: Bolje voda v kleti kot čipi v glavi! To je za svobodo
misli!

////////////////// SLIŠIJO SE TRIJE GLASNI, KOVINSKI
UDARCI. TAKOJ ZA ZADNJIM UDARCEM SE

ZASLIŠI ZVOK POČENE CEVI IN OGLUŠUJOČE
ŠPRICANJE VODE POD VISOKIM PRITISKOM.
PSSSSSSSSHHHHHHHHHHH!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!

Alojz [streznjeno vzklikne, ko ga zalije voda]: Joooooj!
Mokro! Hladno!

Brigita [kriči čez hrup vode]: Alojz! Kaj ste naredili?! Vse
je pod vodo! Hitro ven!

!!!!!!!!!!!!!! ZVOK PLJUSKANJA VODE, KO BEŽITA
IZ KLETI. RAVNO TAKRAT PRITEČE MIMO HIŠNIK
FRANCI, KI GA JE POKLICALA DRUGA SOSEDA.
!!!!!!!!!!!!!!

Franci [razburjeno]: Kaj pa je zdaj to?! So mi rekli, da
nekaj kaplja, ne pa da imamo notranji slap! Gospod Alojz,
kaj ste pa vi tako mokri?

Brigita: Franci, hitro! Zaprite glavni ventil! Alojz je... Alojz
je imel nesrečo z vodomermom.

!!!!!!!!!!!!!! ZVOK FRANCIJEVEGA HITENJA V KLET, KI
MU SLEDI GLASNO OBRAČANJE VELIKEGA VENTILA.
ŠPRICANJE VODE POČASI PRENEHA, OSTANE
SAMO ZVOK KAPLJANJA IN PRETAKANJA VODE PO
TLEH. !!!!!!!!!!!!!!!

Franci [se vrne, ožet in jezen]: Gospod Alojz... Kaj za
vraga ste delali?! A veste, da ste ravno pustili cel blok
brez vode?! In kdo bo plačal to poplavo in vodovodarja, ki

bo moral priti na nujno intervencijo?!

Alojz [se trese od mraza in šoka]: Jaz... branil sem nas... pred čipi...

Franci [stopi do razbitega števca, si posveti z lučko na telefonu]: Čipi, ja... Sem vedel, da nekaj ni v redu s tem vašim števcem. Včeraj je kazal porabo kot za olimpijski bazen. Sem ga hotel priti danes pogledat. Veste, kaj ga je zamašilo? [posveti v razbito cev] Tale košček tukajle. Ostanek krompirjevega čipsa. Z okusom paprike. Zdaj pa... zdaj bo treba menjati vse. In izsušiti tole godljo. To vas bo stalo več kot deset let zalivanja paradižnikov gospe Brigite.

////////// ALOJZ STOJI V LUŽI VODE, POPOLNOMA PORAŽEN. //////////

Brigita [ga pogleda, z mešanico sočutja in obupa]: No, Alojz. Vsaj žejni ne boste. Vode je povsod dovolj. Boste en čaj... takoj, ko bomo spet imeli tekočo vodo, seveda.

////////// V OZADJU SE SLIŠI SAMO ŽALOSTNO KAPLJANJE VODE S STROPA. DRIP... DRIP... DRIP...
//////////

Konec.

1. **Vprašanje o virih in avtorstvu:** Alojz je informacijo dobil od svojca, ki je v "kripto industriji". Zakaj je ta vir (svojci, socialni mediji) pogosto privzet kot bolj verodostojen od uradnih informacij? Kakšne korake bi morali narediti za **preverbo vira** in **avtorstva** spletne strani, ki širi tako dramatične novice?
2. **Vprašanje o pristranskosti in bralnih navadah:** Alojz je deloval na podlagi strahu in potrjevanja lastnega prepričanja o "vojni". Kako močna čustva (strah, **nastrojenost**, občutek **upravičenosti** do akcije) zameglijo kritično presojo in pripeljejo do destruktivnih dejanj (razbiti vodomer), preden bi sploh prebral celotno vsebino ali poiskal **alternativne vire**?
3. **Vprašanje o kontekstu in jezikovnih posebnostih:** Katere **jezikovne posebnosti** (npr. pretirana raba klicajev, dramatičen in žaljiv jezik, uporaba besed kot so "Deep State," "ŠOKANTNO") v spletni vsebini so jasen namig, da vsebina ni nevtralna in zanesljiva?
4. **Vprašanje o rezultirajočih stanjih in ranljivosti:** Zgodba izpostavlja ranljivost starejše generacije, ki morda ni večša preverjanja digitalnih virov. Ali lahko tudi **mlajša generacija** pade v podobne pasti, če je informacijo prejela v obliki viralnega mema ali kratkega, čustveno nabitega posnetka?

Tone in čarobna naročnina

////////// VEČER, TIHO SE SLIŠI TELEVIZIJSKI
PROGRAM, LISTANJE REVIJE, CVRČANJE IZ PONVE
V KUHINJI. //////////

Tone [sam pri sebi, rahlo utrujeno]: Pa to ni več normalno ... pri petdesetih sem že zadihan, če grem samo po stopnicah. In Marija mi nonstop teži, da naj se zresnim. Mogoče bi res moral ... nekaj spremenit.

////////// PING - OBVESTILO NA TELEFONU.
//////////

Tone [bere, skeptično]: "Čestitamo! Brezplačno testiranje aplikacije za hujšanje in meditacijo. Prvi mesec nič." [premor] Ja, ja ... saj vedno piše "brezplačno", na koncu pa pride račun.

Tone [notranji glas, premišlja]: Ampak ... hm, imajo res prepričljive prej-in-potem fotke. In ti komentarji ... vsi pišejo, da so izgubili deset kil v dveh tednih. [Se zasmeje sam sebi] A sem res naiven, če vsaj malo bolj podrobno pogledam ?

////////// TIPKANJE PO TIPKOVNICI, KLIK MIŠKE,
RAHLO PRIDUŠENA REKLAMA IZ RAČUNALNIKA.
//////////

Tone [mrmra sam sebi]: Hmm, stran izgleda kar profesionalno. Imajo celo oznake "priporočajo

strokovnjaki”, par pečatov, pa nek PDF s “pogodbo”. Ni kot tiste nigerijske loterije.

////////// ODPREJO SE VRATA, V SOBO VSTOPI
ŽENA MARIJA. //////////

Marija [sumničavo]: Tone, kaj pa buljiš v ekran?

Tone [se zagovarja z nedolžnim glasom]: Samo gledam ... mogoče kakšno aplikacijo za meditacijo. Za sprostitev. Saj veš, bolj zdravo živim.

Marija [s ciničnim tonom]: Aha. Zdravo življenje na kavču s čipsom? Kar nadaljuj.

////////// MARIJA ODIDE. TONE OSTANE
ZAMIŠLJEN. //////////

Tone [notranji glas]: No, zdaj imam pa še motivacijo – dokazat, da zmorem.

////////// TIPKANJE PO TELEFONU, SRKANJE
DONATA, URA BIJE POLNOČ. //////////

Tone [negotovo, skoraj šepetaje]: Pa saj piše: prvi mesec zastoj. Samo kartico rabijo za potrditev ... Če ne bo ok, prekličem. [globoko vdihne] Tone, bodi pogumen. Nič ni narobe, če vsaj enkrat narediš nekaj zase.

//////////////// TIPKANJE ŠTEVILKE KARTICE, KRATEK
PISK POTRDITVE. //////////////////

Tone [tiho, pol ponosno, pol prestrašeno]: Evo. Zdaj pa
... nova doba.

//////////////// KUHINJA ČEZ NEKAJ DNI, TONE LISTA
BANČNI IZPISEK. //////////////////

Tone [presenečeno]: Kaj?! Petdeset evrov? "ZenSlim
Unlimited Deluxe"? Pa saj sem bil previden!

//////////////// MARIJA VSTOPI S POSODO V ROKAH.
////////////////

Marija [ostro]: Tone, a si ti spet nekaj kliknil?

Tone [se brani, išče razloge]: Ne spet. To sem premislil.
Preveril sem! Ni izgledalo kot prevara. Celo pogodbo so
imeli!

Marija [sarkastično]: No, potem pa imaš pogodbo ... in
manj denarja.

//////////////// TELEFON ZVONI, ROBOTSKE GLAS.
////////////////

Glas iz klicnega centra: Gospod Tone, dobrodošli v
Premium Ultra paket – samo 89,99 na mesec!

Tone [vse bolj obupan]: Jaz nisem nič potrdil!

Glas iz klicnega centra: Za preklic izpolnite 32-stransko anketo ali pošljite faks na Kajmanske otoke. Hvala in lep dan!

////////////////// KLIK. TONE ZRE V PRAZNO. MARIJA SE ZASMEJE. //////////////////

Marija [hudomušno]: Veš kaj, Tone – zdaj si pa res shujšal. Za celo plačo.

Tone [vdano, grenko, a z nekaj humorj]: Res je ... Sem postal lažji. Za petdeset evrov.... in to vsak mesec.

////////////////// RADIO V OZADJU ZAIGRA JINGLE: »ČE NEKAJ ZVENI PREDOBRO, DA BI BILO RES – NAJBRŽ NI RES! INFORMIRAJTE SE.« //////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o kontekstu in jezikovnih posebnostih:**
Tone je aplikacijo potrdil na podlagi besed "brezplačno testiranje" in "prvi mesec nič". Katere besede ali fraze (npr. samo "kartico za potrditev") v tovrstnih ponudbah bi morale takoj sprožiti sum in zahtevati branje **celotne vsebine** pogojev?
2. **Vprašanje o pristranskosti potrjevanja:** Tone se je prepričal, da je naredil "nekaj zase", kar mu je dalo motivacijo. Kako ta želja po hitrem rezultatu (hujšanje, "čarobna" rešitev) vpliva na **ozaveščanje lastnih predsodkov** in povzroči, da ne upoštevamo očitnih znakov prevare (preverba vira)?
3. **Vprašanje o časovni umeščenosti in postopkih:**
Zakaj je pri "brezplačnih" naročinah ključnega pomena, da si že ob prijavi v koledar zapišemo opomnik za preklic in **preverimo pogoje preklica** (časovna umeščenost), še preden je izdelek sploh preizkušen?
4. **Vprašanje o rezultirajočih stanjih in ranljivosti:**
Tone konča z občutki grenkobe in sramu. Kako se lahko iz te izkušnje, ki je skupna vsem generacijam, naučimo, da je **zbeganosti** in sramu lahko bistveno manj, če se aktivno udeležimo potrjevanja dejstev in ne samo lastnega prepričanja (npr. radio jingle: "Če nekaj zveni predobro, da bi bilo res – najbrž ni res!")?

Stanovanje iz sanj

////////// ZVOK NAVDUŠENEGA, HITREGA
KLIKANJA MIŠKE IN TIPKOVNICE. V OZADJU IGRA
OPTIMISTIČNA JAZZ GLASBA, KOT IZ REKLAME ZA
LUKSUZNE NEPREMIČNINE. //////////

Tilen [sam sebi, navdušeno]: To je to... Našel sem
ga! Marmor! Parket v obliki ribje kosti! Pogled na
Tromostovje! Matej! Mateeeej! Spusti tisti sendvič in pridi
sem! Priča boš zgodovini!

////////// ZVOK POČASNIH, LENIH KORAKOV PO
STANOVANJU IN ODPIRANJA VRAT. //////////

Matej [z zdolgčasnim glasom]: Zgodovini česa? Tvojega
novega rekorda v spletnem nakupovanju nepotrebnih
reči? Ravno sem hotel naročiti pico...

Tilen: Pica lahko počaka! Prihodnost je tukaj! Našel sem
stanovanje. In to ne kar eno stanovanje. Našel sem samo
bistvo stanovanja. Poglej tole! Center, 80 kvadratov,
dizajnersko pohištvo... in cena? Pripravi se... 450 evrov
na mesec! Z vključenimi stroški!

Matej [pristopi, skeptično]: 450 evrov? V centru? Tilen,
to je cena letne vinjete in dveh kebabov. Kje je finta? Je
zgrajeno na pokopališču hišnih ljubljencev? Živi v stenah
duh prejšnjega najemnika? Za tak denar dobiš komaj
parkirno mesto za bicikel, pa še to brez ključavnice.

Tilen: Nobene finte! Lastnica je gospa Isabella Rossi, mednarodno priznana arhitektka. Pravkar se je preselila na Portugalsko, ker tam vodi gradnjo nekega eko-resorta s petimi zvezdicami. Stanovanje je podedovala in noče, da je prazno. Išče samo nekoga z dušo, ki bo cenil njeno “malo gnezdece”.

Matej: “Malo gnezdece”? Sliši se kot naslov slabe telenovele. Daj, da vidim ta oglas... Hmm, slike so res profesionalne. Skoraj predobre. A si se že dogovoril za ogled?

Tilen: No... to je del njene genialne rešitve! Ker je tako zaposlena, je pripravila virtualni video ogled v 4K resoluciji! Poglej tole!

////////////////// KLIK MIŠKE. ZASLIŠI SE ELEGANTNA
KLASIČNA GLASBA IN ŽAMETEN ŽENSKI GLAS Z
RAHLO TUJIM NAGLASOM, KI OPISUJE PROSTORE.
“IN TUKAJ JE PROSTORNA DNEVNA SOBA, KJER SE
SVETLOBA PRELIVA SKOZI PANORAMSKA OKNA...”
//////////////////

Matej: Vau... To je pa res... impresivno. Skoraj kot da gledam oddajo Ambient.

Tilen: Vidiš! In poglej, kaj mi je napisala v mailu! [prebere s sanjavi glasom] “Dragi Tilen, vaš e-mail je izstopal. Čutim, da ste umetniška duša, ki bo razumela estetiko mojega doma.” [navdušeno] Umetniška duša, Matej! To sem jaz!

Matej: Umetniška duša, ki za zajtrk je hrenovke s kečapom. No, prav. Ampak vseeno... da ne moreš v živo videt? Malo je čudno.

Tilen: Ah, daj no! Ženska gradi hotele za milijonarje, nima časa, da bi letela v Ljubljano vsakič, ko se en študent zanima za stanovanje. Evo! Ravno mi je poslala navodila za plačilo! [bere] "Prosim, nakažite 1350 evrov na spodnji račun. Takoj ko bo plačilo vidno, bo kurir štartal z letalom proti vam s ključi in pogodbo." Vidiš? Z letalom! To je resen posel!

Matej: Tilen, ustavi se! Kakšen račun pa je? Daj, da vidim! ... Tole ni nobena agencija, to je osebni bančni račun v Litvi! Zbudi se! Našel si oglas na spletu, slike so verjetno ukradene s strani kakšne resnične agencije, "Isabella" pa je verjetno nek Igor, ki sedi v kleti in se ti smeji!

Tilen: Ti si samo ljubosumen, ker boš ti še naprej živel tukaj med mojimi umazanimi nogavicami, jaz pa bom pil jutranjo kavo na balkonu s pogledom na grad! Počakaj, klicati moram mamo! Tega ne bo verjela!

//////////////// ZVOK TIPKANJA PO TELEFONU IN ZVONJENJA. //////////////////

Tilen [z domačim regijskim naglasom]: Mami! Živjo! Sedi, da ne padeš! Našel sem stanovanje!... Ja, v centru!... Ne, ni drago, skoraj zastonj!... Lastnica je arhitektka, s Portugalske... Ja, seveda je preverjeno! Ne skrbi, vse je urejeno preko neke varne mednarodne agencije. Poslala mi je že vse papirje. Pravzaprav, bi mi lahko posodila za varščino in prvi dve najemnini? Obljubim, da ti vrnem s prvim zaslužkom od moje... umetnosti!

//////////////// MAMIN ODGOVOR SE BEŽNO SLIŠI IZ
TELEFONA, NE RAZBEREMO BESED////////////////

Tilen [nadaljuje z gostim regijskim naglasom]: Ja imaš prav, trenutno stanovanje je res študentska luknja. Hvala mama, ti pošljem podatke za nakazilo.

Tilen [ponosno pogleda Mateja in ga ogovori z manj naglasa]: Vidiš? Podpora! Prav ponosna je name.

//////////////// PREKINE KLIC. MATEJ MEDTEM SEDI ZA
RAČUNALNIKOM IN MRŠČI ČELO. //////////////////

Matej: Tilen... Pridi sem za trenutek.

Tilen: Kaj je zdaj? Si že našel napako v fugah na ploščicah?

Matej: Nekaj hujšega. Vzel sem kader iz tistega "virtualnega ogleda"... in ga dal v iskalnik slik.

Tilen: In? Si ugotovil, da je dizajnerski stol vreden več kot tvoj avto?

Matej: Ne. Ugotovil sem, da to stanovanje ni v Ljubljani. To je predsedniški apartma v hotelu "Lisbon Palace" v Lizboni. Cena: 2000 evrov na noč.

//////////////// MUČNA TIŠINA. SLIŠI SE SAMO BRNENJE

RAČUNALNIKA. //////////////////////////////////

Tilen [glas se mu trese]: Ne... Ne, to ni mogoče. Verjetno je... verjetno je ona oblikovala tudi tisti hotel! Saj je arhitektka! To je njen stil! Takoj ji bom pisal!

//////////////////////////////// ZVOK MRZLIČNEGA, JEZNEGA TIPKANJA
PO TIPKOVNICI. //////////////////////////////////

Matej: Tilen, nehaj. Pusti. Očitno je.

Tilen: Ne! Zahtevam pojasnilo!

//////////////////////////////// ČEZ NEKAJ TRENUTKOV SE ZASLIŠI PISK
NOVEGA E-MAILA. //////////////////////////////////

Tilen [zmagoslavno]: Aha! Poglej! Odgovorila je! Takoj! [bere na glas, sprva negotovo, nato vedno bolj navdušeno] "Dragi Tilen! O, moj bog, kako neverjetno! Imate tako izostreno oko za dizajn! Res je, uporabila sem elemente iz svojega nagrajenega projekta v Lizboni, da sem ustvarila to malo zatočišče v Ljubljani. Mislila sem, da nihče ne bo opazil! Vi niste le najemnik, vi ste poznavalec! Zdaj sem stoddstotno prepričana, da ste pravi za moje gnezdece."

Matej [obupano]: Pa ti to verjameš?!

Tilen: Seveda! Logično je! Ona je umetnica! Jaz sem umetniška duša! Midva se razumeva! Mama mi je že

nakazala denar. Greva na banko!

Matej: Ne grem nikamor. Jaz bom tukaj, naročil bom pico in čakal na neizogibno katastrofo. Prosim, ne delaj tega.

Tilen [obleče jakno, odločno]: Ti kar čakaj. Jaz grem živet svoje sanje! Poslala mi je link do "varne plačilne platforme". Vse je šifrirano in zavarovano. Adijo, preteklost!

//////////////// ZVOK ZALOPUTNJNIH VRAT. MATEJ GLASNO VZDIHNE. Sledi nekaj sekund tišine, nato zvok telefona, ko naroča pico. //////////////////

Matej [v telefo]: Dober dan, eno klasično pico z dvojnim sirom, prosim... Ja, za domov. Bo dolga noč.

//////////////// NEKAJ UR KASNEJE. ZVOK ODKLEPANJA VRAT, KI SE POČASI ODPRO. TILLEN VSTOPA V STANOVANJE. //////////////////

Matej [z usti, polnimi pice]: No, arhitekt? Si že dobil ključke z zasebnim letalom?

Tilen [tiho, zlomljeno]: Spletna stran agencije ima neke težave, kot bi jih shekali. Piše, da stran ne obstaja, pa čeprav sem jo imel shranjeno med zaznamki in vem, da se nisem zatipkal. Mail se mi pa tudi vrača. Isabelle ne dobim več na chat.

Matej: A si poskusil poklicat?

Tilen: Številka ne obstaja.

Matej: Šokantno.

Tilen: Pa še mama je klicala. Vprašala je, če mi pride jutri pomagat zaveses obesiti. Kupila je orhidejo za mojo novo marmorno mizico.

////////// MUČNA TIŠINA. MATEJ ODLOŽI KOS PICE.
//////////

Matej: Poglej s svetle plati.

Tilen [brezupno]: Ni svetle plati.

Matej: Je. Vsaj veš, kako izgleda predsedniški apartma v Lizboni. In hej... ostal je še en kos pice. S tvojim imenom na njem. Pa še orhidejo sva dobila!

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverjanju slik in alternativnih virih:** Matej je s **preverbo slik** ugotovil, da gre za predsedniški apartma v Lizboni. Zakaj je preverjanje *vizualne* vsebine (obratno iskanje slik – alternativni vir) enako pomembno kot preverjanje *besedilne* vsebine? Kateri drugi **alternativni viri** (preverjanje lastništva v zemljiški knjigi, lokalne agencije) bi bili nujni pri takšni transakciji?
2. **Vprašanje o pristranskosti in čustvih:** Tilen je ignoriral opozorila, ker je "Isabella" potrdila njegovo prepričanje, da je "umetniška duša". Kako ta **pristranskost potrditve** (želja, da bi bil poseben in dobil priložnost) preglasi zdrav razum in ustvarja **obsedenost** s priložnostjo, ki je *preveč dobra, da bi bila resnična*?
3. **Vprašanje o avtorstvu in kontekstu:** Kaj bi moral Tilen preveriti glede **avtorstva** (oglasa in spletne strani agencije) in **vsebinskih posebnosti** (zahteva nakazila na osebni bančni račun v Litvi), da bi ugotovil, da gre za prevaro?
4. **Vprašanje o ranljivosti in posledicah:** Tilenova mama, ki mu je nakazala denar, je postala posredna žrtev. Kako ta zgodba poudarja, da je ranljivost **vključena** v različne generacije in da lahko pomanjkanje kritične digitalne pismenosti ene osebe neposredno vpliva na finančno in čustveno stanje njenih bližnjih?

Šotor iz Hipermarksa

//////////////// Večer v dnevni sobi, brnenje računalnika, ura
bije, Minka v kuhinji reže zelenjavo.

////////////////

Gorazd [sam sebi, malo naveličano]: Spet vsi na Facebooku objavljajo slike z dopusta ... Pa to je, kot bi gledal najnovejši katalog kamping opreme. Mi pa še vedno uporabljamo robo od Metkinih tastarih, ki že čisto razpada. Kakšen luksuz je postalo kampiranje. Pa kako so nas lani gledali sosedi, malo je manjkalo, pa bi otrokom tople obroke in ponošena oblačila ponujal....

//////////////// PING – OBVESTILO. //////////////////

Gorazd [klikne, bere naglas]: No pa pogledjmo, če me malo distrakcije lahko spravi v boljšo voljo. “Halo, jaz sem Nika, zaposlena v Hipermarksu. Po šestih letih mi je dovolj. Delaš po 12 ur na blagajni, šefi pa pridejo le, da ti rečejo, da si prepočasna. Plača? Minimalna. Bonus? Samo za njihove prijatelje. Zdaj pa še to! Za nas zaposlene imajo skrivne akcije. Šotor, v trgovini 400 evrov, mi ga dobimo za 120. Ampak stranke naj pa plačajo maržo, da se direktor pripelje z novim BMW-jem. Ne, meni je tega dovolj. Če grem iz te firme, grem s pokom. Evo, delim povezavo, da tudi vi dobite šotor po naši ceni. Naj jim bo jasno, da naj se ne igrajo z nami! To je moja zadnja poteza tukaj.”

Glasovi – Facebook komentarji [hitro, kot pospešeni posnetki]: “Bravo, Nika, končno nekdo pove resnico!”,

“Matej: Sem že naročil, ful dobra ponudba!”, “Anja: Hvala, Nika, tudi jaz sem dobila šotor, neverjetno poceni!”

Gorazd [šam pri sebi, z zanosom]: To ni prevara, to je gibanje! Če vsi pišejo, da so dobili ... potem bo tudi meni uspelo. Minka, to ni samo šotor – to je podpora malemu človeku!

////////// KRATEK PREMOR, TIPKANJE MIŠKE –
GORAZD KLIKNE SLIKE ŠOTORA. //////////

Gorazd [navdušeno, sam sebi]: Ooo, pa še fotke je dala! To ni nek “copy-paste”. To je resnična punca, resnična zgodba. [premor, z mehkejšim tonom] In veš kaj ... prav ima. Zakaj bi mi, navadni ljudje, plačevali trikratno maržo za luksuz direktorjev? Če se je ona uprla, jo je treba popret.

////////// ZVOK RAHLIH KORAKOV, KO MINKA
PRIDE IZ KUHINJE. //////////

Minka [sumničavo]: Kaj se spet razburjaš?

Gorazd [poetično, kot da citira manifest]: To je punca iz Hipermaksa ... napisala je, kako jo šefi ponižujejo, kako jim jemljejo vse, pa dajejo bonuse samo “izbranim”. In zdaj jim vrača udarec in deli z nami, kar je bilo samo za zaposlene. [s toplino v glasu] Minka, to je pravi mali upor!

Minka [s suhim humorjem]: Mali upor na Facebooku ... velika zmaga za tvojo denarnico.

Gorazd [ne pusti se zмести, resno]: Ne, resno, glej ... To ni samo šotor. To je simbol. Jaz podprem njo – in hkrati še dobim nekaj, kar si želimo že dolgo.

Minka [suh humor]: Všeč mi je kadar postaneš spet tisti upornik, ki me je na prvi zmenek peljal kar na študentske proteste.

//////////////// MINKA SE ZASMEJE IN ODIDE NAZAJ V KUHINJO. GORAZD OSTANE ZAMIŠLJEN. //////////////////

Gorazd [notranji monolog]: Veš kaj ... Nika ima pogum. Če ona tvega službo, jaz pa res lahko tvegam 120 evrov. Saj to ni "klik naivnosti", to je ... solidarnost!

//////////////// FADE OUT, URA TIKA, MIŠKA KLIKA PO EKRANU ... //////////////////

//////////////// URA TIKTAKA, PTIČI, MENJAVANJE DNEVOV (ZVOČNI KOLAŽ: DEŽ, SONCE, RADIJSKE NOVICE). //////////////////

Gorazd [naraščajoče nestrpno]:

Prvi teden – "Paket v pripravi."
Drugi teden – "Pošiljka na poti."
Tretji ... še vedno na poti!
Pa kaj, šotor pešači iz Kitajske?!

Radijski glas: "Policija opozarja na nove prevare na

Facebooku. Prevaranti ustvarjajo lažne profile domnevnih zaposlenih v podjetjih in ponujajo 'notranje akcije'. Paketi seveda nikoli ne prispejo.”

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o viru in avtorstvu:** Kdo je Nika, ki objavlja informacije? Kako bi Gorazd preveril **avtorstvo** in **vir** te informacije (npr. ali je oseba res zaposlena, ali je to uradna objava) in s tem ugotovil, ali gre za lažno predstavljanje in prevaro?
2. **Vprašanje o čustvih in pristranskosti:** Gorazd je motiviran zaradi **nastrogenosti** proti "dobrodelnim" sosedom iz kampa in hkrati želi podpreti "mali upor" malega človeka. Kako ta močna čustva (želja po pravičnosti, vrstniški pritisk, ljubosumje) preprečijo kritično presojo in vodijo k aktivni potrditvi lastnega prepričanja?
3. **Vprašanje o bralnih navadah in celotni vsebini:** Če bi Gorazd prebral celotno vsebino ponudbe, katere **jezikovne in vsebinske posebnosti** ali pomanjkljivosti (npr. preveč dramatičen jezik, prenizka cena, sumljiva plačilna metoda, pomanjkanje uradnih podatkov) bi ga opozorile, da se za "šotorom" skriva prevara?
4. **Vprašanje o generacijah:** Kako se lahko **mladostniki** in **starejši** enako ujamejo v to past (npr. "podporni nakupi"), le da vsaka generacija izhaja iz drugačnih čustvenih stanj in motivov (npr. finančna stiska ali čustvena ranjenost)?

Ptič s tremi peresi

////////// ZVOK UMIRJENE VOŽNJE AVTOMOBILA
PO PODEŽELSKI CESTI. V OZADJU SE SKOZI
ODPRTO OKNO SLIŠIJO ČRIČKI IN DALEČ V DALJAVI
PRIDUŠENI ZVOKI JAZZ GLASBE. //////////

Ema [globoko vdihne, z romantičnim glasom]: Vili,
poglej... nič se ni spremenilo. Marcoux-sur-Vézère. Še
vedno diši po sivki in sveže pečenih palačinkah. Se
spomniš, kako sva pred dvajsetimi leti sedela tamle pri
vodnjaku?

Viljem [samozavestno, medtem ko parkira avto]: Seveda
se spomnim, draga. In spomnil sem se tudi, da je ob
torkih zvečer tukaj največja gneča, zato sem na satelitski
sliki poiskal točno to parkirno mesto v stranski ulici. Vse
je pod kontrolo. Kot vedno.

Ema: Moj načrtovalec. Kaj bi jaz brez tebe?

Viljem: Verjetno bi še vedno iskala parkirišče. [ugasne
avto] Tako. Hotel "Le Rossignol Chantant" naju pričakuje.
Imam sprintano potrdilo o rezervaciji, trikrat preverjeno.
Grevu.

////////// ZVOK ZAPIRANJA VRAT AVTOMOBILA,
KORAKI PO TLAKOVANI ULICI, KI POSTAJAJO
GLASNEJŠI. JAZZ GLASBA IZ DALJAVE JE VSE BOLJ
RAZLOČNA. PRIDEJO DO VRAT HOTELA, NEŽEN
ZVONČEK ZAZVONI, KO VSTOPITA. //////////

Viljem [pristopi k recepciji, samozavestno]: Bonsoir, madame. Une réservation, s'il vous plaît. Na ime Novak.

Receptorka Amélie [prijazno, s francoskim naglasom]: Bonsoir, monsieur. Novak, pravite? Naj pogledam... [tipka po tipkovnici] Hmm... Novak... Ne, žal mi je, nimam nobene rezervacije na to ime. Tudi pod vašo številko rezervacije nimam ničesar v sistemu.

Viljem [se rahlo zasmeej]: To ne bo držalo, gospodična. Verjetno je prišlo do manjše napake v sistemu. Imam dokazilo. [zmagoslavno položi na pult list papirja] Takole. Sprintano. Črno na belem. Soba številka dvanajst, s pogledom na trg. Plačano vnaprej.

Ema [pomirjujoče]: Saj se bo rešilo, Vili. Verjetno je samo gneča zaradi festivala.

Amélie [gleda papir, nato ekran, zmedeno]: Res čudno... Ta papir izgleda pristen, ampak v sistemu vas res ni. Ne danes, ne včeraj, ne jutri. Ste prepričani, da ste rezervirali v pravem hotelu "Le Rossignol Chantant"?

Viljem [rahlo užaljeno]: Gospodična, v tem hotelu sem bival, ko ste vi verjetno še barvali pobarvanke. Seveda je pravi. Poglejte, vaš logotip! Slavček, ki poje!

Amélie [vse bolj nervozno tipka]: Res ne razumem... Oprostite za trenutek, poklicala bom direktorja. Morda bo on vedel več.

////////// ZVOK TELEFONSKEGA KLICA, HITRO, PRIDUŠENO GOVORJENJE V FRANCOŠČINI. ČEZ KAKŠNO MINUTO SE ODPRO VRATA IN SLIŠIJO SE ODLOČNI KORAKI. //////////

Direktor Monsieur Dubois [avtoritativno, a vljudno]:
Dober večer. Jaz sem Dubois, direktor hotela.
Gospodična Amélie pravi, da imamo težavo?

Viljem [ponovno pokaže papir]: Gospod direktor, tole je moja rezervacija. Vaša receptorka je ne najde.

Dubois [vzame papir, si natakne očala]: Dovolite... [dolga tišina, medtem ko natančno preučuje papir pod lučjo, ga obrača, primerja z računom na pultu] Amélie, prinesite mi našo uradno pisemsko glavo, prosim.

////////// ŠELESTENJE PAPIRJA. DIREKTOR POLOŽI URADNI DOKUMENT ZRAVEN VILJEMOVEGA SPRINTANEGA POTRDILA. EMA IN VILJEM SE RADOVEDNO NAGNETA NAPREJ. //////////

Dubois [s prstom pokaže na logotip]: Aha... vedel sem. Gospod, poglejte natančno. To je skoraj popolna kopija. Ampak... obstaja ena majhna razlika.

Viljem: Kakšna razlika?

Dubois [v dramatičnem tonu]: Naš slavček... naš "rossignol"... ima na repu tri peresa. Vedno. Že od leta 1923. Ptič na vašem potrdilu... [naredi premor] ...ima

samo dve.

Viljem [nejeverno]: Dve... peresi?

Ema [šokirano]: Kaj to pomeni?

Dubois [sočutno, a odločno]: To pomeni, madame, da ste rezervirali in plačali sobo na lažni spletni strani. Klonu, ki uporablja naše ime in slike. Zelo nam je žal, ampak ta rezervacija nikoli ni prišla do nas.

//////////////// MUČNA TIŠINA. V OZADJU SE ZASLIŠI VESEL KRIČEČ IN GLASEN TROBENTIN SOLO Z BLIŽNJEGA FESTIVALSKEGA ODRA. //////////////////

Viljem [zamolklo, strmi v prazno]: Dve peresi... Vse sem preveril. Naslov, slike, ocene... Niti na kraj pameti mi ni padlo, da bi štel peresa na ptičji riti.

Ema [ga prime za roko]: Vili, kaj pa zdaj? Je morda prosta kakšna druga soba? Kjerkoli? Tudi tista za snažilke bo v redu.

Dubois [z obžalovanjem v glasu]: Madame, oprostite. Zaradi jazz festivala v mestu in okolici ni proste niti ene postelje. Niti ene. Najbližji hotel z razpoložljivo sobo je... morda v Limogesu? Približno sto kilometrov od tu.

//////////////// ZVOK KORAKOV, KO SE PAR ZAVLEČE IZ HOTELA. SPET STA NA ULICI, GLASNA JAZZ GLASBA

JU ZADENE V POLNI MOČI. //////////////////////////////////

Ema [poskuša biti vedra]: No, poglej s svetle strani. Vsaj parkirno mesto imaš dobro.

Viljem [še vedno strmi v svoj neuporaben papir]: Dvajset let... Dvajset let sem sanjal o tem trenutku. O tej sobi. O tem pogledu. In uničil ga je en šlampast prevarant, ki ne zna narisati niti treh peres.

Ema [se nasmehne in ga objame]: Vili. Imava avto. Imava drug drugega. In očitno imava zelo udobne zadnje sedeže. Glasba pa je, kot vidiš, zastoj. Mogoče bo to najin najbolj avtentičen jazz festival doslej.

//////////////////////////////// RAVNO TAKRAT ZASLIŠIMO
BUČEN APLAVZ IN NOV, ŠE BOLJ ENERGIČEN
SAKSOFONSKI SOLO, KI JU POSPREMI V NOČ.
////////////////////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o kritičnemu branju (preverba vira):** Viljem in Ema sta rezervirala preko lažne spletne strani (phishing). Kateri koraki (npr. preverba URL naslova, iskanje **alternativnega vira** – uradne spletne strani hotela z iskalnikom) bi jima pomagali ugotoviti, da kljub profesionalnemu videzu ne gre za pravi spletni naslov hotela?
2. **Vprašanje o jezikovnih in vizualnih posebnostih:** Podrobnost (št. peres na logotipu – dve namesto treh) je bil ključen za razkritje prevare. Kateri drugi vizualni (npr. nizka resolucija slik) ali jezikovni znaki bi morali **sprožiti sum** pri branju spletne vsebine? Kako se tovrstni znaki primerjajo s tehničnimi pokazatelji?
3. **Vprašanje o ranljivosti in čustvih:** Par je nakup vršil v stanju **navdušenja** in občutka **upravičenosti** do dopusta. Kako takšna pozitivna čustvena stanja vplivajo na znižanje kritičnega praga in preprečijo, da bi bralec prebral celotno vsebino (npr. drobni tisk pri plačilnih pogojih)?
4. **Vprašanje o vlogi generacij:** Starejši in mlajši generaciji potujeta, a mlajši so morda vešči iskanja ugodnih ponudb. Kako se lahko obe generaciji naučita preveriti, ali je ponudba res ugodna in ne klonirana, ne glede na njihovo tehnično pismenost?

Profesorjev rap

//////////////// ZVOK ŽIVAHNEGA ŠOLSKEGA ODMORA.
GLASEN SMEH, KRIČANJE, LOPUTANJE Z VRATI
OMARIC, V OZADJU ZVONEC, KI NAZNANJA KONEC
ODMORA. //////////////////

Jon [se reži na vsa usta]: Ne morem verjet! Rok, zavrti še enkrat! To je najboljša stvar, kar sem jih videl v življenju!

Rok [ponosno, medtem ko klika po telefonu]: Sem ti rekel! Poglej ga, profesor Kovač, car! Kdo bi si mislil, da zna celega Nipkeja na pamet! In ta gib z roko... legendarno!

Eva [se nagne bližje, sumničavo]: Meni je pa tole malo čudno. Poglej obraz. Nekaj je narobe z robovi okoli las. In usta se mu premikajo kot v slabi sinhronizaciji.

Rok: Ah, Eva, daj no, ne bodi zoprna! Verjetno je imel slabo kamero. To je stoodstotno on! Poglej tisti njegov grozni rjav pulover, ki ga nosi že od mature! To je čisto zlato! Že pošiljam v skupino za cel letnik!

//////////////// ZVOK TELEFONA, KI POŠILJA DATOTEKO,
IN TAKOJŠNJE BRNENJE VEČ TELEFONOV V
BLIŽINI, KO SPOROČILO PRISPE. SMEH SE ŠE
OKREPI. ZVONEC ZAZVONI ŠE ENKRAT, GLASNEJE.
////////////////

//////////////// ZVOK MIRNEGA VZDUŠJA V ZBORNICI.
OBRAČANJE STRANI V KNJIGI, TIHO SRKANJE KAVE,
KLIKANJE KEMIČNEGA SVINČNIKA. //////////////////

Profesorica Mojca [pride v zbornico, njen glas je zaskrbljen]: Kolegi... Oprostite, da motim. Ampak mislim, da imamo težavo. Ravnatelj, bi lahko za trenutek?

Ravnatelj [odloži časopis]: Seveda, Mojca. Kaj je narobe?

Mojca: Med dijaki kroži posnetek... profesorja Kovača.

Profesor Kovač [se oglasi iz kota, ne da bi dvignil pogled s testov]: O meni? Kaj sem spet zagrešil? Sem komu dal cvek pri spraševanju o napoleonskih vojnah?

Mojca [obotavljajoče]: Ne, Zlatko... Huje je. Na posnetku... repate. Pesem "Leteča krava". S polno koreografijo.

//////////////// V ZBORNICI ZAVLADA SMRTNA TIŠINA.
SLIŠATI JE SAMO, KAKO PROFESOR KOVAČ
POČASI ODLOŽI RDEČ KEMIČNI SVINČNIK NA MIZO.
////////////////

Profesor Kovač [mirno, a z ledenim podtonom]: Kakšna neslana šala pa je to?!

Ravnatelj: Pokažite, prosim.

////////// MOJCA POLOŽI TELEFON NA MIZO.
IZ MAJHNEGA ZVOČNIKA SE ZASLIŠI ZNAN RAP
KOMAD IN GLAS, KI JE SRHLJIVO PODOBEN
KOVAČEVEMU. //////////

Profesor Kovač [plane pokonci, njegov glas se trese od jeze]: Ugasnite to! Ugasnite to ostudnost! To nisem jaz! To je... to je potvorba! Jaz nisem nek neotesani plešoči vandal ampak ugleden profesor! Za koga me pa imate?!

Ravnatelj [se namuzne]: Zlatko, umirite se no, saj zares ni tako slabo. A to ste dolgo vadili?

Profesor Kovač [že čisto penast]: Pa kaj se to dogaja?!

Mojca: Mislim, da je to globoki ponaredek "deepfake". Umetna inteligenca vzame obraz ene osebe in ga preslika na video druge. Dijaki očitno mislijo, da je resnično. Posnetek se širi kot požar. Ravno kar sem slišala, kako so dijaki pred njegovo učilnico navdušeno peli refren. Postajate šolska zvezda!

Profesor Kovač [se poraženo sesede na stol]: Moj ugled... Moja avtoriteta... Vse življenje gradim na dejstvih, na zgodovinski natančnosti... zdaj pa sem postal... leteča krava.

Ravnatelj [se namuzne]: Ja ampak zelo nadarjeno leteče govedo.

////////// ŠKRIPANJE ŠOLSKEGA ZVOČNIKA, KI SE

VKLJUČI. //////////////////////////////////

Ravnatelj (čez razglas): Drage dijakinje in dijaki. Pozornost, prosim. Danes je po šoli zaokrožil lažni video posnetek profesorja Kovača, ki ravno toliko da ne brejkdanca, pa vsi vemo, da ima težave s križem. Beseda "lažni" je ključna. Kar vidite na spletu, ni vedno resnica. Vaša odgovornost in vaša pamet se merita v tem, da se znate ustaviti, premisliti in preveriti, preden nekaj delite naprej.

Kot se bo naučil tudi Rok, je včasih najpogumnejša stvar, ki jo lahko naredite s telefonom v roki to, da ne naredite ničesar. Profesor Kovač je zelo razumen človek. Za Roka bo najboljša kazen, če skupaj s profesorjem Kovačem naredita celo serijo rap videov o zgodovini. Nekaj mi pravi, da bo na koncu Rok zgodovino znal tako dobro, da jo boš vzel še za maturo [se zasmеji]. S poukom nadaljujemo čez pet minut.

//////////////////////////////// ŠKRIPANJE ZVOČNIKA, KI UTIHNE. ZVOK ŠOLSKEGA ZVONCA. //////////////////////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira in avtorstvu:** Profesor Kovač se brani, da ne gre za posnetek njegovih dejanj. Katere metode (npr. analiza samega videa, **preverba avtorstva** in virov, ki so ga objavili, iskanje **alternativnih virov** - npr. drug posnetek iz drugega zornega kota, potrditev avtentičnosti s strani tehnoloških strokovnjakov) so nam na voljo, da dokažemo, da video ni resničen?
2. **Vprašanje o čustvih in polarizaciji:** Kako je v tem primeru hitro širjenje video posnetka (kot "požar") povezano z občutki **zbeganosti** in **nastrojenosti** med dijaki in vsemi, ki so želeli, da se profesor izkaže za neprimernega (potrjevanje lastnega prepričanja o njegovih pomanjkljivostih)?
3. **Vprašanje o ranljivosti in družbenem kontekstu:** Zgodba izpostavlja ranljivost posameznikov, ki se zanašajo na svoj ugled. Kako lahko tehnološko podkovani posamezniki (npr. mladostniki, ki ustvarjajo globoke ponaredke) nepremišljeno uničijo družbeni ugled osebe, ne da bi se zavedali resnosti **časovne umeščenosti** (dolgotrajnih posledic) svojega dejanja?
4. **Vprašanje o vključenosti generacij:** Starejši (profesor in ravnatelj) težko prepoznajo deepfake, medtem ko so take prepoznave mladostniki bolj vešči. Kako lahko mlajše generacije konstruktivno uporabljajo svoje tehnično **znanje za izobraževanje** starejših in širjenje ozaveščenosti o teh ponaredkih?

Operacija Tristan

//////////////// HITRO, A MALCE NEGOTOVO TIPKANJE
PO TELEFONU. V OZADJU K-POP GLASBA.

////////////////

Lara: Maja, a si prepričana, da je to dobra ideja? Trije profili? A ni to že malo... nezakonito?

Maja [samozavestno]: To ni nezakonito, to je taktika! Poglej. S profilom "LunaSk8" mu lajkam vse objave o rolkanju. S profilom "Ana.B" mu komentiram fotke pokrajine, nekaj v smislu "Kako poetično!". In z "Gamer_Kralj7"...

Lara [prekine]: ...mu pišeš "gg" po vsaki igri, čeprav nimaš pojma, kaj to pomeni.

Maja: Točno! Pokrivam vse interesne skupine! Glej, ravno kar je objavil novo sliko. Uf, postrigel se je! Kako je luškan! Moram mu nekaj napisat... Hitro, kaj naj napišem?

Lara: Nič! Dihaj! Samo dihaj!

Maja [ignorira]: Že vem! "Vau, super frizura!" Popolno. Preprosto, a učinkovito. Poslano!

//////////////// ZNAČILEN ZVOK POSLANEGA

**SPOROČILA NA DRUŽBENEM OMREŽJU. MUČNA
TIŠINA, KI TRAJA NEKAJ SEKUND. //**

Lara: S katerega profila si poslala? Z "LunaSk8", ane?

Maja [s stisnjenim, paničnim glasom]: O, ne.

Lara: Ne mi rečt, da si z "Ano.B"... To bi bilo preveč osebno...

Maja [zakriči s pridihom groze]: Z "Gamer_Kralj7"! Poslala sem mu s profila "Gamer_Kralj7"!

Lara: Kaj?! Kraljica drame! Fantu si ravnokar napisala "vau, super frizura" kot nek mišičast gamer! Misli bo, da ga hoče nekdo pretepst!

////////////////////////////////// Zvok novega sporočila. Maja prestrašeno klikne. //////////////////////////////////

Maja [bere s tresočim glasom]: Odpisal je... "Am... hvala? Se pozna?" Konec je. Mojega življenja je konec. Selim se na Antarktiko.

Lara [sočutno]: No sej, mogoče pa ni tako hudo?

Maja [prekine, obupano]: ...vse, kar sem hotla je, da bi videl, kako vsestranska sem! Ena punca, ki je hkrati kul skejterka, pametna ljubiteljica narave in... in...pač to je

bilo najlažje s tremi različnimi fejk profili.

Lara [sočutno]: ...in gejmer, ki rad pohvali frizure...

Maja [zajoka]: Saj vem, kako se sliši! Ampak Tristan je tako popoln! Vse mu je všeč! Mislila sem... če bo videl, da imava toliko skupnega...

Lara: Kaj pa če popraviš, pa mu "Gamer_Kralj7" napiše recimo: "Sori, br't, to je blo za enga frenda, narobe sm kliknu."

Maja: Dobra ideja!

//////////////// ZVOK POSLANEGA SPOROČILA.
////////////////

Maja [še bolj obupano]: O ne no! Napisal je: "Aja? Za katerega frenda? A mu je ime Ana.B al pa LunaSk8?" Vse je ugotovil! Vse ve! Zdaj sem za vedno "tista čudna punca s fejk profili".

Lara [resno, a prijazno]: Maja, poslušaj to je jasen znak, da zalezovanje ni v redu. Vem, da si zaljubljena in si naredila neumnost. Ampak a hočeš moje mnenje? Veš, kateri profil je najboljši, da ga Tristan spozna?

Maja [smrka]: Kateri?

Lara: Tvoj pravi. Tisti z imenom Maja. Ki se včasih heca s prijateljico, včasih je malo nerodna, včasih pa pogumna. Vsi ostali so samo izmišljotine.

////////////////// ŠOLSKO DVORIŠČE MED ODMOROM.
KRIČANJE, ŽOGA, SMEH. //////////////////

Lara: Si prepričana? Vse tri boš zbrisala? Tudi "LunoSk8"? Ravno je dobila 15 sledilcev!

Maja [odločno]: Prepričana. Prav si imela. To je noro.

////////////////// *Trije odločni kliki na telefonu .* //////////////////

Maja: Evo. Konec operacije Tristan. Počutim se... lažjo.

Lara: O, ne Tristan gre! Poglej, tamle je! Gre proti nama! Skriva se!

Maja [globoko vdihne]: Ne. Ne bom se več skrivala.

////////////////// KORAKI SE PRIBLIŽUJEJO. OKOLIŠKI
HRUP SE MALCE UMIRI. //////////////////

Tristan [malo negotovo]: Živjo. Ti si Maja, a ne? Iz šestega A?

Maja [komaj slišno]: Ja. Živjo.

Tristan: Glej... a je mogoče, da si ti... “Gamer_Kralj7”?

Maja [zardi, ampak ga pogleda v oči]: Ja. In LunaSk8. In Ana.B. Oprosti. Bilo je neumno.

Tristan [se zmede, nato pa se mu na obraz prikrade nasmešek]: V bistvu... je bilo kar smešno. Frizuro si mi pa res pohvalil... no, pohvalila. Hvala.

Maja [se sramežljivo nasmehe]: Ni za kaj.

Tristan: Se vidimo. Maja.

////////// TRISTANOVI KORAKI SE ODDALJIJO.
MAJA SPUSTI SAPO, KI JO JE ZADRŽEVALA.
//////////

Lara [začudeno zašepeta]: Mislim, da operacija Tristan na koncu sploh ni bila tako neuspešna.

Maja [se zasmije]: Mislim, da ne.

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o avtorstvu in kontekstu:** Maja je ustvarila tri lažne profile za ustvarjanje **spletne vsebine** o sebi (kot je želela, da jo Tristan vidi). Kako ustvarjanje **lažnega profila** (lažne identitete) na spletu vpliva na **resnični** kontekst in verodostojnost posameznika v očeh drugih (in v lastnih očeh)?
2. **Vprašanje o čustvih in ravnanjih:** Maja je v svoji zaljubljenosti in je čutila **upravičenost**, da Tristana zalezuje na spletu in ustvarja profile, ker je mislila, da mora biti popolna. Kako ta notranja želja po popolnosti vpliva na etično sprejemljivost Majinih digitalnih interakcij?
3. **Vprašanje o rezultatih:** Posledica Majine napake je bila panika in občutek sramu. Kako lahko občutki **sramu** ali **zbežanosti**, ki nastanejo zaradi napačne digitalne interakcije, preprečijo posamezniku (ne glede na starost), da bi se predstavil s svojo **pristno identiteto** in poiskal pomoč?
4. **Vprašanje o generacijski ranljivosti:** Zgodba izpostavlja ranljivost mladih, ki so **vešči tehnologije**, a čustveno nezreli. Kje leži meja med legitimnim iskanjem informacij o nekom (kot **alternativni vir** za odločitve, ali se sploh spustiti v interakcijo) in etično spornim digitalnim **zalezovanjem**?

Oblak Zavarovanja

//////////////// KONEC ŠOLSKE URE. ZVONEC. ROPOT
STOLOV, GLASNO VREŠČANJE IN POGOVORI
UČENCEV, KI DRVIJO IZ UČILNICE. //////////////////

Učiteljica Novak [povzdigne glas nad hrupom]: Ne
pozabite na domačo nalogo! Esej, petsto besed! Jaka, ti
pa za trenutek ostani, prosim.

//////////////// HRUP SE UMAKNE V OZADJE, VRATA
UČILNICE SE ZAPREJO. OSTANE TIŠINA, KI JO
ZMOTI LE JAKOVO NERVOZNO PRESTOPANJE.
////////////////

Učiteljica Novak: Jaka. Med uro zgodovine sem te
opazovala. Zelo zavzeto si nekaj razvrščal na telefonu.
So bile letnice bitk tako zanimive?

Jaka [živčno]: Seveda, gospa učiteljica. Zelo... slikovito
obdobje.

Učiteljica Novak: Slikovito, praviš. Daj, da vidim te
slikovite zapiske.

Jaka: Am... to je zasebno. Projekt.

Učiteljica Novak [zavzdihne, njen glas postane strožji]:
Jaka, telefon na mizo. Zdaj.

////////// JAKA NEJEVOLJNO POLOŽI TELEFON
NA MIZO. UČITELJICA S PRSTOM PODRSNE PO
ZASLONU. //////////

Učiteljica Novak [zmedeno]: Kaj... kaj je to? To je mapa
z imenom "Starši 7.B"? In to je... oče od Nine na vrtni
zabavi z zelo grdim puloverjem? To je mama od Luke, ko
se je spotaknila na podelitvi? Jaka, za božjo voljo, kaj je
to?!

Jaka [mirno, kot da pojasnjuje nekaj očitnega]: To je
zavarovanje, gospa učiteljica.

Učiteljica Novak [histerično]: Zavarovanje?! Zavarovanje
za kaj? Za primer poplave v sedmem B?!

Jaka: Ne. To je zavarovanje za rezervo. Za vsak slučaj.

////////// STERILNA TIŠINA RAVNATELJIČINE
PISARNE. V OZADJU SE SLIŠI TIHO BRNENJE
RAČUNALNIKA. //////////

Učiteljica Novak [počasi in razločno]: Torej, Jaka. Praviš,
da zbiraš... kompromitirajoče fotografije... ker te je tega
naučila sošolka? In da jih hraniš v nekakšnem "oblaku
tolpe"?

Jaka [prikima]: Tako je.

Učiteljica Novak [šepeta ravnateljici]: "Tolpa"! Kot da ste

mafija!

Učiteljica Novak [pogleda Kajo, ki sedi mirno in nepremično]: Kaja? Bi nama ti to pojasnila?

Kaja [popolnoma mirno, poslovno]: Seveda. Gre za osnovno strategijo upravljanja s tveganji. Diverzifikacija portfelja. Če Jaka potrebuje pomoč pri testu iz matematike, ima fotografijo očeta od sošolca, ki je dober v matematiki. Če jaz rabim, da me kdo pokrije pri neodddani nalogi, uporabim svoje adute. Ne moreš vseh jajc nositi v eni košari.

Učiteljica Novak [se zgrozi]: Govoriš o izsiljevanju kot o poslovni strategiji! Klicali smo tvojo mamo Kaja. In ravno prihaja.

////////////////// TRKANJE NA VRATA. VRATA SE ODPREJO.
//////////////////

Mama Opreznik [vedro]: Dober dan. Se opravičujem za zamudo, promet je bil grozen. Kaja, srce, je vse v redu?

////////////////// NAPETA TIŠINA V PISARNI. MAMA
OPREZNIK POSLUŠA RAZLAGO Z RESNIM IZRAZOM.
//////////////////

Ravnateljica: ...in tako vaša hči uči druge otroke, kako naj zbirajo material za, odkrito povedano, izsiljevanje. Gospa Opreznik, upam, da se zavedate resnosti situacije.

Mama Opreznik [globoko vdihne, pogleda Kajo, njen obraz se zmehča v ponosen nasmeh]: Gospa ravnateljica... odkrito povedano, sem ponosna.

Učiteljica Novak [glasno zaloputne z zvezkom]: KAJ?!

Ravnateljica: Ponosni? Gospa, vaša hči je vodja mladoletniške izsiljevalske tolpe!

Mama Opreznik: Ne, ne. Moja hči je proaktivna. Razmišlja strateško. Pripravlja se na prihodnost. Veste, koliko otrok danes samo slepo bulji v telefone? Moja Kaja si ustvarja varnostno mrežo. Točno tako sem jo učila.

Učiteljica Novak [ostane brez besed, samo lovi sapo]: Vi... vi ste jo to naučili?

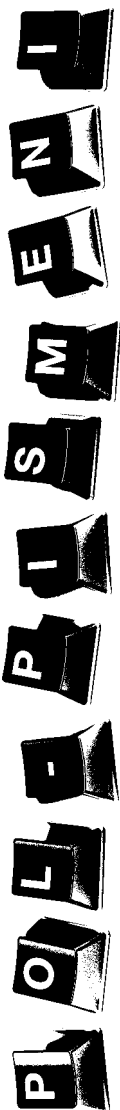
Mama Opreznik [se nagne bližje, njen glas postane zaupen]: Gospa Novak, bodimo iskreni. A res mislite, da sem dobila parkirno mesto bližje vhodu v službi samo zato, ker sem bila prijazna? Moj šef ima zelo zanimiv hobi gojenja redkih, a ne ravno zakonitih gobic. Vse je lepo shranjeno v mojem oblaku. Imenuje se "Sodelavci_Zavarovanje". Podedovano znanje, veste. Tradicija se mora nadaljevati. Zdaj pa, če nimate nič drugega, bom pač šla in se bom nehala ukvarjat s to zadevo. Vi pa mi tudi ne boste več težili, razen če bi radi izvedeli kaj ima naš oblak na zalogi za vas...

//////////////// ZVOK KORAKOV V VISOKIH PETKAH SE
ODDALJUJE, VRATA SE ZALOPUTNEJO. //////////////////

Ravnateljica [po trenutku šoka, mirno]: Gospa
Opreznik... Poklicati moram... *uradno* pomoč. Za vas
učitelje, za učence.... in zase. In začeti postopek.

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o etiki:** Mama Opreznik vidi izsiljevanje kot "upravljanje s tveganji". Kako naša **aktivna udeležba pri potrjevanju lastnega prepričanja** (da je potrebno imeti zavarovanje pred drugimi) prepreči ozaveščanje, da gre za etično in potencialno zakonsko sporno dejanje?
2. **Vprašanje o ranljivosti in tehnološki veščosti:** Učiteljica Novak in ravnateljica sta zbegani glede koncepta "oblaka tolpe", medtem ko so otroci in mama vešči tako tehnologije in njenega zlorabljanja. Kako ta zgodba izpostavlja ranljivost tistih, ki so sicer vešči tehnologije, a so žrtve pomanjkanja etične pismenosti pri digitalno veščih posameznikih?
3. **Vprašanje o viru in avtorstvu v digitalnem prostoru:** Zgodba govori o zbiranju osebnih fotografij, ki postanejo vir moči. Zakaj je ključno, da se vsi zavedamo, da v digitalnem prostoru posamezniki zbirajo na videz nepomembne vsebine, in kako lahko **preverimo vir** (npr. nastavitve zasebnosti, omejitev dostopa do vsebin), da zaščitimo svoje avtorstvo in svojo zasebnost?
4. **Vprašanje o motivih in dolgotrajnih posledicah:** Kako **polarizacija** med tistimi, ki izsiljujejo, in tistimi, ki so izsiljevani, vodi v občutke nastrojenosti in apatičnosti do medsebojnih odnosov? Kakšne so lahko dolgotrajne posledice tovrstnega vedenja na oblikovanje socialnih veščin mladostnikov in na zaupanje v družbi?

Harfa za ceno gosli

////////// IZ RAČUNALNIŠKIH ZVOČNIKOV
RAČUNALNIKA SE RAZLEGA ČUDOVIT, ČIST IN
BOGAT ZVOK PROFESIONALNE KELTSKE HARFE, KI
IGRA TRADICIONALNO IRSKO MELODIJO. V OZADJU
ZVOKI GRADBIŠČA. //////////

Gregor [globoko ganjeno, skoraj šepeta]: Barbara,
poslušaj to... Poslušaj ta zvok. To je to. To je harfa, o
kateri sanjam že od konservatorija.

Barbara [pride bližje, v ozadju se sliši rezanje zelenjave]:
Res je lepa, Gregor. Ampak tak zvok verjetno pride z lepo
ceno, kajne? Ne pozabi, da morava še streho popraviti.

Gregor [klikne miško, glasba utihne]: To je najboljši del!
Našel sem jo na spletnem forumu za glasbenike. Prodaja
jo neki Seamus O'Connell iz Dublina. Harfa je znamke
Salvi, model Donegal, stara komaj pet let. Nova stane
osem tisočakov. On pa jo prodaja za dva tisoč osemsto!

Barbara [neha rezati]: Dva tisoč osemsto? Gregor, to je
sumljivo poceni. Si prepričan, da ni kje počena? Ali pa da
jo je pojedel lesni črv?

Gregor [zavrne z roko]: Ah, kje pa! Ta Seamus je starejši
gospod, profesionalni harfist, ki gre v pokoj in se seli v
manjše stanovanje. Poslal mi je dvajset fotografij v visoki
resoluciji in pet video posnetkov. Vsako struno sem slišal
posebej! Inštrument je brezhiben. Edina težava je, da ne

morem kar skočiti na Irsko ponjo. Moral bom počakat, da mi jo dostavijo.

Barbara: In kako se misliš zavarovati? Da ne boš poslal denarja nekam v oblake, harfe pa ne bo od nikoder?

Gregor: Tudi za to je poskrbel! Poglej, kaj mi je ravnokar pisal. [bere z ekrana] "Gregor, da bova oba mirna, predlagam, da uporabiva kar uradni vzorec pogodbe za mednarodni prevoz s spletne strani špedicije DPD. Oni bodo tudi opravili zavarovan prevoz od vrat do vrat."

Barbara [prikima, pomirjeno]: DPD? No, to pa poznam. To zveni pa res profesionalno in varno. V redu, potem pa podpisam. Samo da boš končno nehal sanjariti in začel igrati.

//////////////// NEKAJ DNI KASNEJE. ZVOK KLIKANJA PO TIPKOVNICI IN MIŠKI. GREGOR SI ŽVIŽGA NEKO MELODIJO. //////////////////

Gregor: Evo ga! Pogodba je podpisana in skenirana, denar je nakazan. Seamus mi je že poslal številko za sledenje pošiljke! Pravi, da so jo ravnokar prevzeli.

Barbara [prinese dve skodelici kave]: Super! Kdaj pa naj bi prišla?

Gregor [odpre spletno stran za sledenje]: Da vidimo... [tipka]... Vpisujem številko... Sledenje... "Pošiljka prevzeta v centralnem skladišču v Dublinu. Predviden datum

dostave: med 7 in 10 delovnih dni.” Popolno! Ravno pravi čas, da povadim nekaj za obletnico poroke najinih sosedov.

////////// DVA TEDNA KASNEJE. ZVOK NEMIRNE HOJE PO SOBI. V OZADJU TIHO TIKTAKANJE STENSKE URE. //////////

Barbara: Gregor, prosim te, usedi se. Naredil boš luknjo v parketu.

Gregor [ustavi se pri oknu, nervozno]: Ne morem! Danes je petnajsti dan! Že stotič sem preveril sledenje. Še vedno piše isto: "Prevzeto v skladišču v Dublinu." Nič se ni premaknilo. Kaj če se je izgubila? Kaj če je padla z ladje?

Barbara: Ne bo padla z ladje, ker jo pripeljejo s kamioni. Verjetno je samo gneča, prazniki so bili vmes. Potrpi malo. Pojdi kaj zaigrat na staro kitaro, da se pomiriš.

Gregor: Ne morem igrati na kitaro, ko pa me v duši kliče harfa! Čakam jo, razumeš? Čakam!

////////// NENADOMA SE ZUNAJ ZASLIŠI ZNAČILEN ZVOK DIZELSKEGA DOSTAVNEGA KOMBIJA, KI SE USTAVI IN ZABRENČI V PROSTEM TEKU. //////////

Gregor [plane k oknu, njegov glas je poln upanja]: Barbara, hitro! Mislim, da je tukaj! Bel kombi z rdečim znakom je ustavil pred našo hišo! DPD! Končno!

Barbara [pridruži se mu pri oknu]: No, vidiš! Sem ti rekla!

////////////////// SLIŠI SE, KAKO SE DRSNA VRATA NA KOMBIJU ODPRO. GREGOR STRMI SKOZI OKNO. NJEGOVO NAVDUŠENJE POČASI USIHA. SLEDI DOLGA TIŠINA, PREKINJENA SAMO Z BRNENJEM KOMBIJA. //////////////////

Gregor [zelo počasi, kot da ne verjame svojim očem]: Čakaj malo... Nekaj ni v redu...

Barbara: Kaj je narobe? Nima velikega paketa zate?

Gregor: Ne, ne to... Logotip... na kombiju... Poglej te črke. D... P... D.

Barbara: Ja, DPD. Saj je prav.

Gregor [njegov glas postane tresoč]: Ne... Barbara... Kje imava tisto pogodbo? Hitro!

////////////////// ZVOK MRZLIČNEGA BRSKANJA PO KUPU PAPIRJEV NA MIZI. //////////////////

Gregor [drži papir v roki]: Tukaj je... Poglej... Poglej logotip na pogodbi. In na tisti spletni strani za sledenje... Ne piše DPD.

Barbara: Kaj pa piše?

Gregor [skoraj neslišno, z grozo v glasu]: Piše... D... F... D.

Barbara [zmedeno]: DFD? Kaj je to za ena firma?

Gregor [pogleda ženo, v očeh se mu zrcali spoznanje]: To ni firma, Barbara. To je prevara. DFD... DPD... F... P... Ena sama predraga, prekleta črka.

//////////////// ZUNAJ DOSTAVLJAVEC ZALOPUTNE
Z VRATI KOMBIJA. MOTOR GLASNEJE ZABRNI IN
ZVOK PRAVEGA DPD VOZILA SE POČASI ODDAJUJE
PO ULICI, DOKLER NE IZGINE V DALJAVI. V SOBI
OSTANE SAMO SMRTNA TIŠINA. //////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira (komunikacijski kanal):** Gregor je vso nakupno komunikacijo izvajalna daljavo in z zamikom. Kako bi lahko **spremenil** način komunikacije pri nakupu, da bi se bolje prepričal v istovetnost prodajalca? Ali bi sprememba načina komunikacije kaj spremenila? Bi lahko bil kje bolj proaktiven?
2. **Vprašanje o čustvih in apatičnosti:** Gregor je v stanju **obsedenosti** s harfo in **zbeganosti** (čakal je paket). Kako želja po hitri rešitvi (dobiti harfo) in **apatičnost** (ne preverjanje majhnih zneskov) vplivata na bralca, da ignorira očitne rdeče zastavice (npr. plačilo carine preko SMS sporočila)?
3. **Vprašanje o jezikovnih posebnostih:** Kateri jezikovni **znaki v besedilu** vplivajo na občutek **nujnosti** (psihološki trik *scam-ov*), ki odvrča bralca od kritičnega razmišljanja in preverjanja celotne vsebine?
4. **Vprašanje o ranljivosti:** Zgodba izpostavlja, da je vsakdo ranljiv, če se čustveno vplete v spletno vsebino, tudi če je tehnično vešč. Kako se lahko celo večši uporabniki naučijo zaustaviti **impulziven odziv** in preveriti verodostojnost sporočila, ki prinaša tako želeno novico?

Graf svete jeze

////////// ZVOK NEMIRNEGA VZDUŠJA V
ZADUŠLJIVI SEJNI SOBI ČETRTE SKUPNOSTI.
PRIDUŠENO GODRNJANJE, ŠKRIPANJE STOLOV,
MEŠANJE PAPIRJEV IN OBČASNO KAŠLJANJE.
//////////

Jasna (predsednica) [udarja z majhnim kladivcem po mizi]: Mir, prosim! Prosim za mir! Hvala... Prehajamo na tretjo točko dnevnega reda: "Predlog krajanov za preureditev petih parkirnih mest ob bloku C7 v manjši park z otroškimi igrali."

////////// IZ MNOŽICE SE TAKOJ ZASLIŠI VAL
NASPROTUJOČEGA GODRNJANJA IN NEKAJ
GLASNIH VZKLIKOV "NESPREJEMLJIVO!". //////////

Stane [glasno, vstane s stola, ki zaškripa]: Ugovarjam! Protestiram! To je koordiniran napad na nas, voznike! Na poštene ljudi, ki samo hočemo nekje parkirati svoj lasten avto!

Jasna [potrpežljivo]: Gospod Stane, prosim, usedite se. To je samo predlog, o katerem bomo razpravljali...

Stane [ne posluša, dramatično razvije velik, slabo natisnjen list papirja]: Nič ne bom sedel! Ker imam dokaze! Dokaze o zaroti, ki se dogaja za našimi hrbti! Poglejte tole!

////////// ZVOK ŠUMEČEGA PAPIRJA, KO GA STANE
POSKUŠA ZGLADITI NA MIZI. //////////

Mila [radovedno iz množice]: Ojej, kaj pa je to, Stane?
Kakšna nova mapa za zaklad?

Stane [ponosno]: Bolje! To je graf! Iz neodvisne
raziskave, objavljene na portalu "Železna Pest Resnice"!
Poglejte! Ta tortni diagram jasno kaže... [s prstom udarja
po papirju]: ...da v naši četrti kar 75 odstotkov vsega
javnega prostora zasedajo... pazite zdaj to... prazni
otroški vozički! To je isto kot je bilo lani z zastekljenimi
balkoni in dve leti nazaj s smetnjaki. Kolesarske steze
delajo gužvo, pa po pločnikih se ne sme več parkirat kot
se je lahko 20 let nazaj, pa še parkirnino bi povsod računal
pa v center se ne more več z avtom, pa še otroci se mi
bodo drl pod oknom pa razbil šipo z žogami pa pol bodo še
narkomani pršli!

////////// V DVORANI ZAVLADA ZAČUDENA TIŠINA,
KI JO PREKINE MILIN ZMEDEN GLAS. //////////

Mila: Petinsedemdeset odstotkov? A res toliko vozičkov?
Jaz imam samo enega, pa še ta je večinoma zložen v
kleti... Kje pa so potem vsi ti vozički?

Stane: Povsod! Po hodnikih, po kolesarnicah, po
pločnikih! In nam, ki predstavljamo samo 25 odstotkov, bi
vi vzeli še tistih pet parkirnih mest?! To je tiranija mamc z
vozički! Zahtevam, da se predlog takoj umakne!

Jasna [se nagne naprej, mežika]: Gospod Stane,

oprostite... Ampak ta graf... A lahko preberete, kaj piše v legendi? Moj tiskalnik doma tudi včasih tako slabo natisne...

Stane [pomembno]: Seveda! Piše... rdeča barva, ta velik kos torte... to so "največji zunanji vsiljivci". Jasno kot beli dan! To so vozički! In modra barva, ta majhen košček... to smo mi, "ostali".

Jasna: Vsiljivci... Aha. In kje točno ste našli ta članek na portalu "Železna Pest Resnice"?

Stane: Pod rubriko "Globalisti uničujejo slovensko parkirno tradicijo"!

////////////////// IZ OZADJA SE ZASLIŠI MLAD GLAS.
GOVORI LENART, ŠTUDENT, KI JE VSE SKOZI TIHO
BRSKAL PO TELEFONU. //////////////////

Lenart: Oprostite... Našel sem ta članek. In ta graf. Ampak... mislim, da ste ga narobe prebrali, gospod Stane.

Stane: Kaj?! Nemogoče! Jaz znam brati grafe! Učili so me v vojski!

Lenart [mirno bere s telefona]: Graf prikazuje rezultate ankete na vprašanje: "Kaj vas najbolj moti na pločnikih v vaši soseski?". Rdeči del, 75 odstotkov, so ljudje, ki so odgovorili: "Nepravilno parkirani avtomobili, ki blokirajo pot." Modri del, 25 odstotkov, pa so tisti, ki so odgovorili:

“Ostale ovire, kot so kolesa, smetnjaki in otroški vozički.”

////////// SALVE SMEHA. //////////

Stane [zamolklo]: Ampak... barve... rdeča je vedno za avte... ker imajo rdeče luči... In vsiljivci...

Mila [začudeno v smehu]: Potem pa nas v resnici motijo avti, ne pa vozički? O, bog... Stane, skoraj bi šla domov preverit, če nisem kje pozabila svojega vozička.

Jasna [ponovno udari s klavircem z nameškom]: Hvala za to... poglobljeno statistično analizo, gospod Stane. Če se lahko zdaj vrnemo k realnosti... Dajem predlog o ureditvi igrišča na glasovanje. Kdor je za, naj dvigne roko.

////////// ZASLIŠI SE GLASNO ŠTEVILNO
MRMRANJE “ZA” IN ZVOK DVIGOVANJA ROK. VSE
SKUPAJ PREKRIJE SAMO EN SAMCAT, A ZELO
GLASEN IN PORAŽEN VZDIH GOSPODA STANETA.
//////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira in podatkovni pismenosti:** Stane je verjel grafu iz portala "Železna Pest Resnice". Kako lahko bralci aktivno **preverijo vir** (avtorstvo, uredništvo) in se pri tem posvetijo vizualni in **podatkovni pismenosti** (npr. preverba legende, prepoznavanje slabega natisa/kopije), da ugotovijo, ali gre za zanesljiv ali manipulativni vir?
2. **Vprašanje o pristranskosti potrjevanja in polarizaciji:** Stane je graf prebral narobe, ker je bil že vnaprej **nastrojen** proti spremembam in **upravičen** do parkirnega mesta. Kako **potrditev našega prepričanja** povzroči, da vidimo in verjamemo tisto, kar že mislimo, in s tem povečamo **polarizacijo** (npr. vozniki proti mamicam)?
3. **Vprašanje o celotni vsebini in kontekstu:** Lenart je našel **celoten kontekst** članka (alternativni vir), ki je dokazal, da graf sploh ne govori o vozičkih. Zakaj je branje **celotne vsebine** (ne samo naslova ali slike/grafa) ključno za razumevanje pravega pomena informacij, zlasti kadar so te čustveno nabite?
4. **Vprašanje o ranljivosti in generacijah:** Zgodba izpostavlja ranljivost Stana, ki je kljub "veščosti" branja grafov med služenjem vojaškega roka postal žrtev. Kako se lahko večji in manj večji tehnologije naučijo, da je močna **čustvena reakcija** ("sveta jeza") pogosto znak, da morajo informacijo preveriti dvakrat, saj močna čustva onemogočajo kritično presojo?

Dragi sin v Grčiji

//////////////// ZVOK CVRČANJA ČEBULE NA OLJU, V
OZADJU PRIŽGAN KUHINJSKI RADIO, KI PREDVAJA
SLOVENSKO POP GLASBO. //////////////////

Metka [si mrmra v brado, medtem ko meša]: Tako...
še malo pražimo, potem pa dodamo papriko... Jure bi
to oboževal. Komaj čakam, da pride domov in mi spet
izprazni vse lonce.

//////////////// PISK TELEFONSKEGA SPOROČILA NA
WHATSAPP. //////////////////

Metka: O, glej ga no, mi o volku... [odloži kuhalnico,
obriše si roke v predpasnik]. Pa poglejmo, kaj mi moj
popotnik sporoča. Verjetno spet kakšna slika sončnega
zahoda, da mi naredi lušte.

//////////////// TIPKANJE PO TELEFONU, ZVOK BRANJA.
////////////////

Metka [bere na glas, sprva mirno, nato vse bolj
zaskrbljeno]: "Živjo mami. To je moja nova številka. Staro
sem izgubil skupaj s telefonom. Prosim, shrani to." ... Joj,
revček moj! Sem vedela, da je neroda! Takoj ga pokličem
...

//////////////// POKLIČE KAR IZ WHATSAPPA.ZVOK
SLABE ZVEZE-ŠUMENJE. PISK TELEFONSKEGA

SPOROČILA.//////////

Metka [bere dalje]: “Prosim, ne kliči, ker je zvočnik na tem začasnem telefonu pokvarjen, lahko samo pišem.” ... No, pa je šla slika sončnega zahoda.

////////// ZVOK ZVONCA PRI VRATIH. METKA ODLOŽI TELEFON IN ODHITI PROTI VRATOM. ZVOK ODKLEPANJA IN ODPIRANJA VRAT. //////////

Metka: Silva, živjo!

Silva [veselo]: Živjo, soseda! Sem zavohala tvojo slavno govejo juho čez cel hodnik, pa sem prišla preverit, če ti je ostalo kaj peteršilja. Moj je čisto ovenel.

Metka [zaskrbljeno]: Joj, Silva, kar vzemi. Ampak poslušaj tole! Jure je v Grčiji izgubil telefon! In denarnico!

Silva: Pa ne no! A si govorila z njim? Je v redu?

Metka: Ne morem ga klicati! Piše, da ima pokvarjen zvočnik na novem telefonu. Samo piše lahko. Poglej!

////////// ZVOK KORAKOV NAZAJ V KUHINJO. METKA POKAŽE TELEFON SILVI. NOV PISK SPOROČILA. //////////

Silva: Čakaj, čakaj... “To je moja nova številka”... Metka,

tole je malo čudno. Ravno prejšnji teden sem brala v časopisu o teh prevarah...

Metka [jo prekine in bere novo sporočilo]: Tiho bodi, no! Evo, novo sporočilo! [Bere z grozo v glasu] "Mami, situacija je resna. Ker sem izgubil tudi denarnico, nimam denarja za letalsko karto domov. Prosim, če mi lahko hitro nakažeš 2000 evrov. Takoj ko pridem domov, ti vrnem."

Silva: Dva tisoč evrov?! Metka, ustavi se! Tole smrdi na kilometre! Ne kliči ga, pokvarjen zvočnik... To je klasičen nateg!

//////////////// ZVOK KIPENJA JUHE IN ROPOTANJA
POKROVA. //////////////////

Metka [razburjeno]: Joj, ne, juha! Vse je šlo čez pa ravno sem počistila kuhinjo.

Metka [prekine jo, bere novo sporočilo]: "Let imam jutri zjutraj..."

Metka [panično, medtem ko že brska po predalu za bančno kartico]: Kaj pa ti veš! Kaj pa, če je res v težavah? Moj otrok je sam v tuji državi! Brez denarja! Kaj naj ga pustim tam, da bo beračil pred Akropolo? Ne bodi smešna!

Silva: Vsaj pokliči ga na staro številko! Ali pa na Instagramu! Kjerkoli!

Metka: Ne morem ga na staro številko, pa Instagram, če nima več svojega telefona, ane! Pa sej sem ga klicala na to številko, pa je šumelo, ker ne dela dobro telefon. Pa še rekel mi je, naj ga ne kličem, ker se nisva čist nič slišala! Daj, pomagaj mi raje poiskati tisti čitalec kartic... Kje za vraga sem ga spet pustila... Aja, tukajle je!

////////////////// ROPOTANJE PO PREDALU, PANIČNO
KLIKANJE PO TIPKOVNICI RAČUNALNIKA IN
PISKANJE BANČNEGA ČITALCA KARTIC. //////////////////

Silva [obupano]: Metka, prosim te, premisli! To delajo profesionalci! Igrajo na čustva staršev!

Metka [ne posluša, osredotočena na ekran]: ...IBAN je tukaj... GR... seveda, grški račun, logično... ime prejemnika: Nikos Papadopoulos... Verjetno kakšen prijazen lastnik hostla, ki mu je pomagal... Evo... znesek... dva... tisoč... Potrdi!

////////////////// GLASEN, ZADOVOLJEN PISK IZ
RAČUNALNIKA, KI POTRDI TRANSAKCIJO. //////////////////

Metka [z olajšanjem]: Evo! Rešeno! Zdaj pa mu moram samo še sporočiti. [tipka po telefonu] "Dragi moj, nakazano. Pazi nase in se vidiva jutri. Objem, mami."

Silva [zavzdihne] No, upam, da veš, kaj delaš... Jaz grem po tisti peteršilj, preden mi juha povre.

////////////////// RAVNO KO SILVA ODHAJA, ZAČNE

METKIN TELEFON GLASNO ZVONITI Z MELODIJO
VIDEO KLICA PREKO APLIKACIJE INSTAGRAM. NA
EKRAINU SE PRIKAŽE SLIKA NASMEJANEGA JURETA.
////////////////

Metka [zmedeno]: Jure? Kako pa... Saj nimaš telefona...

//////////////// METKA SPREJME KLIC.V OZADJU GRŠKA
GLASBA IN ŠUM MORJA. //////////////////

Jure [preko zvočnika]: Mami, živjo! Poglej tole! Sem na
Santoriniju, sonce zahaja, v roki pa držim najboljši gyros
v življenju! Hotel sem te samo na hitro pozdravit, preden
gremo s prijatelji naprej!

Metka [bleda, glas se ji trese]: Jure? Ampak... tvoj
telefon? Tvoja denarnica? Letalska karta?

Jure [se smeje]: Kaj? Kaj govoriš? Vse je v najlepšem
redu! Telefon držim v roki, denarnica je v žepu... Domov
pa pridem šele naslednji teden, saj veš. Zakaj sprašuješ?

Metka [skoraj šepeta]: Jaz... Jaz sem pravkar nakazala
dva tisoč evrov... nekomu... v Grčijo...

//////////////// MUČNA TIŠINA, KI JO PREKINE SAMO
ZVOK MORJA IZ JURETOVEGA TELEFONA. V
OZADJU SE SLIŠI, KAKO SILVA IZ HODNIKA ZAKLIČE.
////////////////

Silva [iz daljave]: Metka, a si prepričana, da nimaš še malo korenčka odveč?!

Metka [zamolklo, strmi v prazno]: Silva... Mislim, da bom rabila nekaj močnejšega od korenčka... Veliko močnejšega. Sina bi lahko za ta denar šla iskat v Grčijo, bi imela vsaj dopust.

Silva: Nekaj mi pravi, da tvojega slavnega tzazikija na pikniku sosedov zdaj nekaj časa ne bomo videli...

//////////////// ZVOK POČASNEGA SESEDANJA NA STOL. V OZADJU SE IZ TELEFONA ŠE VEDNO SLIŠI JURETOV ZMEDEN GLAS. //////////////////

Jure: Mami? Halo? Je vse v redu?

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira in komunikacijskih kanalov:**

Metka je bila žrtev prevare. Kako bi lahko Metka uporabila alternativne vire (npr. klic na Juretovo staro številko, video klic preko **druge aplikacije**, kjer bi videla obraz) za **preverbo celotne vsebine in verodostojnosti** sporočila, namesto da bi sprejela zavajajoče sporočilo, da je zvočnik pokvarjen?

2. **Vprašanje o čustvih in rezultirajočih stanjih:**

Metka je v stanju **panike** in **zaskrbljenosti** zaradi reševanja situacije svojega sina. Prevaranti so ustvarili močan občutek **nujnosti** (pravara s "pokvarjenim zvočnikom", letalska karta "jutri zjutraj"). Kako močna čustva (skrb, strah) prikrijejo rdeče zastavice in vodijo v **opuščanje kritičnega razmišljanja**?

3. **Vprašanje o jezikovnih posebnostih in avtorstvu:**

Kateri **jezikovni znaki** (npr. narejeno, a nenavadno **vljudnostno** sporočilo "Prosim, shrani to," takojšnja zahteva po denarju) signalizirajo, da pravi **avtor** sporočila ni sin Jure, ampak profesionalni prevarant, ki cilja na čustva staršev?

4. **Vprašanje o vlogi generacij in kontekstualnem**

branju: Sosea Silva je brala o teh prevarah v časopisu (alternativni vir za kontekst), kar Metko v stanju panike moti in te informacije ne uspe združiti s svojim videnjem situacije. Kako se lahko posamezniki, ki so čustveno vpleteni (Metka), naučijo odložiti **impulziven odziv** in poiskati **človeški** (Silva) ali **medijski vir** (časopis) za **kontekstualno branje** krizne situacije?

Bernardinova kripto finta

////////// BERNARDINOVA SOBA PONOČI. V OZADJU TIHO BRNENJE RAČUNALNIKA IN ZVOK ČRIČKOV SKOZI ODPRTO OKNO. BERNARDIN SE PREMETAVA PO POSTELJI. //////////

Bernardin [sam sebi, v polsnu, sanjavo]: Ma ja... Seveda. En tak oranžen... Lambo. Ja. Pa feltne zlate. Uf. Pa pol rečem fotru: "Evo, stari, tle maš ključke od bajte na Maldivih." Sam tko, za foro... ker lahko. Ja, ja... Še mal pa bo... Še mal... Kripto... Kripto je življenje...

////////// SANJAVA GLASBA SE PRELEVI V GLASEN, NADLEŽEN ALARM BUDILKE NA TELEFONU. BERNARDIN ZAJEČI IN UDARI PO TELEFONU, DA GA UTIŠA. //////////

////////// ŽIVAHNO DOGAJANJE PRED SREDNJO ŠOLO. GLASNI POGOVORI, SMEH, V OZADJU ZVOK SKATE-OV. BERNARDIN, OBLEČEN V TRENIRKO IN MAJICO Z NAPISOM "TO THE MOON!", PRISTOPI K LUKI . //////////

Bernardin [glasno, polno energije]: Looo-ka! Stari, kje si?! Glej tole!

Luka: O, Bernardin, kaj dogaja?

Bernardin [mu pomoli pod nos telefon]: A vidiš tale graf?

A jo vidiš?! To ti je, mojster, čisti profit! Medtem ko vi tle integrale računate, men šoldi rastejo hitreje kot bambus!

Luka [impresionirano]: Vau... Kaj pa je to?

Bernardin: To ti je aplikacija "RocketCoin Invest". Ful enostavno. Sam naložiš dnar pa gledaš. Pa nobenih šefov, nobenih urnikov. Čista svoboda, stari!

Luka: Resno? A to dela?

Bernardin [se udari po prsih]: A jest zgledam kot en, k ne ve, kaj dela? A ti sploh veš kdo vse mi je že dal svoj dnar v upravljanje?! Poslušaj, mam idejo. Razmišljam, da bi naredu en seminar. Tako, za vas mlade, da vas naučim teh fint. "Bernardinova akademija za hitre šolde". Kaj praviš? Prva lekcija zastonj!

Luka [z navdušenjem]: U, top! Kdaj? Kje?

Bernardin: Počakaj, da se mi še ta investicija obrne, pol pa akcija! Ti javim! Boš vidu, drugo leto bova skupaj Lambote po Zrčah furala!

////////// TIŠINA V MLADINSKEM CENTRU. V OZADJU SE SLIŠI LE RAHEL ROPOT ŽOGIC IZ NAMIZNEGA NOGOMETA. BERNARDIN SEDI SKLJUČENO, TIHO IN STRMI V PRAZNO. //////////

Matic [se usede zraven njega]: Bernardin? Ej, a si to ti?

Kaj si tako tih? A so ti avto ukradli?

Bernardin [pridušeno]: Huje.

Matic: Kaj je lahko huje od tega, da ti ukradejo tvojega Golfa?

Bernardin [globoko zavzdihne, njegov glas je tresoč]: Vse sem zgubu, Matic. Vse. Šoldi od šihta, od babi za rojstni dan... Še tist dnar, k sm ga šparal za nove gume... Vse je šlo... v luft.

Matic: Kako to misliš? Kje?

Bernardin: Na oni aplikaciji... "RocketCoin". Še včeraj je blo vse zeleno, pisal je "iminentni skok", dons pa... nič. Nula. Aplikacija se ne odpre več. Stran ne obstaja.

Matic [mirno]: Aja... To je bil verjetno "pump and dump" scam.

Bernardin [zmedeno]: Kaj? Kakšen pump? Sej ni blo nč za pumpat...

Matic: To pomeni, da lastniki napihnejo vrednost, privabijo naivneže, kot si bil ti, potem pa poberejo ves denar in izginejo. Bil si žrtev prevare, stari. Nelegalnih poslov.

Bernardin [po trenutku tišine, njegov glas počí]: Se prav... niso bli hekerji? Ampak navadni nateguni? Ma ne me j... Pa jest sm že seminar planiral! Hotel sem dijake učít, kako se to dela! Počutim se kot zadnji kreten.

Luka [se pojavi za vogalom]: Ej, Bernardin!

Bernardin [se zdrzne, ne da bi se obrnil]: O, Luka. Glej, stari, pusti... tist seminar odpade, ok? Mal... mal so se planeti narobe obrnili.

Luka: Ma ne, ne to. A bi mi ti naredu eno uslugo?

Bernardin [se končno obrne, pričakuje posmeh]: Kakšno?

Luka: Rabim dnar za morje. A bi me ti nauču, kako se zares zasluži? Mislim, tko, ta pravo delo. A veš kje bi lohka avte prau al pa kej? Ti zgledaš, k da obvladaš.

////////// BERNARDINA PRIME SMEH. NAJPREJ TIH, POTEM PA GLASEN, SPROŠČEN, NJEGOV STARI SMEH. //////////

Bernardin [se reži]: Veš kaj, Luka? Pozabi kriptó. Danes se uradno začénja "Bernardinova akademija za poliranje feltn"! Čisto zares!

Luka [se nasmeje]: Aja? In kaj je prva lekcija, guru?

Bernardin: Prva lekcija: pena se vedno nanaša od spodaj navzgor, da ne kaplja čez čisto površino. To je finta, stari! Dej, primi gobo, ti pokažem! Šoldi ne rastejo na bambusu, ampak na umazanih avtih!

////////// GLASEN CUREK VODE IN SMEH OBEH,
KI SE MEŠA Z GLASBO, KI SE POČASI OKREPI.
//////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira:** Bernardin je verjel aplikaciji RocketCoin. Kako bi lahko preveril **kredibilnost** take investicije (npr. ali so za njo uradne finančne institucije, kdo je **avtor**, kje so **celotni pogoji** poslovanja)?
2. **Vprašanje o pristranskosti potrditve in rezultirajočih stanjih:** Bernardin je bil v stanju **obsedenosti** in **upravičenosti** do hitrega bogastva. Kako naše močno prepričanje v nekaj vpliva na zanemarjanje dejstev (npr. nerealistične obljube) in kasneje vodi v **apatičnost** ali **grenkobo** (izguba vsega denarja)?
3. **Vprašanje o generacijski ranljivosti:** Mlajša generacija je morda bolj izpostavljena kripto prevaram. Katere so **skupne točke ranljivosti**, ne glede na tehnologijo (npr. obljube visokih donosov in uporaba močnih čustev, kot je pohlep), ki jih lahko izkoristimo v pogovorih z vsemi generacijami?

Aronova Snap-ugrabitev

////////// SOBA. TIHO BRNENJE GAMING
RAČUNALNIKA. V OZADJU PRIDUŠEN GLAS
KOŠARKARSKE TEKME NA TV-JU. ARON, OBLEČEN
V MAJICO Z LOBANJO, BRSKA PO TELEFONU.
//////////

Aron [sam sebi, prišepetava, a z navdušenjem]: Ona.
Ma, mašinka... Kako rečem, da mi je všeč, ne da bi
zgledalo, da sem totalni cringe? [globok vzdih] Bolj, da ji
pošljem *meme*. Ja. *Meme* je varnost.

////////// GLASEN PIING! IZ TELEFONA. POTEM
HITER, HLADEN ŽENSKI GLAS IZ ZVOČNIKA.
//////////

Mama [iz zvočnika]: Aron, prosim, ne pozabi na smeti.
Sestanek se vleče, oči je na terenu. Bova ob polnoči.
Rada te imava!

Aron [ironično, grenko]: Ja, ja, hvala za ljubezensko
izpoved iz *Outlook* koledarja. Dve besedi in emotikon.
Super. [pripravlja telefon, se namršči] OK. Če me ne
slišite, me boste pa videli.

////////// HITRI SWIPE ZVOKI PO TELEFONU.
DRAMATIČNA GLASBA SE ZAČNE TIHO PREDVAJATI.
//////////

Aron [se pretvarja, globok, zlovešč glas]: Pozdravljeni.
Vaš sin, Aron, je zdaj moj. Ko...

////////// ELEGANTEN, A PRAZEN HOME OFFICE
STARŠEV, KI IMATA VSAK SVOJ DELOVNI PROSTOR.
TIŠINA. NATO GLASEN DING-DONG SNAPCHAT
OBVESTILA. MAMA NAGLO DVGNE TELEFON.

////////////////

Mama: Jure, je to? Kaj je to? [krik groze] O, moj bog, to je Aron!

Oče [vpade v sobo, glasen, jezen, zaskrbljen]: Kaj? Sestanek za nov motor? Kaj je spet naredil?!

//////////////// MAMA MU POKAŽE TELEFON. PADE
TIŠINA. PTEM ZASKRBLJENO NADALJUJE.
////////////////

Mama: Poglej, tole sm dobila na Snapchat.

Oče: Ne, ne, ne. To je... To ni on. Lasje ima preveč urejene. To je nek *filter*!

Mama [jokaje]: Jure, ne bodi vedno tako ozkogledno praktičen! Saj piše, da je ugrabljen! Tista... Tista žica okoli vratu!

Oče: Poglej mu oči! Mora biti globok ponaredek,... a zglada prekleto resnično!

Mama [še vedno zaskrbljeno]: Kaj pa če ni?

Oče [njegov ton se spremeni, je bled]: Okej. Okej. Klicala bova policijo. Tole je resno. Klicala bova... Ne. To se ne more dogajati.

//////////////// TIPKANJE TELEFONA IN NATO KLIC NA
POMOČ. V OZADJU PRIHAJAJOČE POLICIJSKE
SIRENE. //////////////////

//////////////// UDOBNA, RAHLO ZATOHILA DNEVNA
SOBA. TIHO BRNENJE STAREGA ŠTEDILNIKA.
////////////////

Babica Frančiška [vstopi, vesela, z žarečimi očmi]: O, Aron! Dragi moj Aron! Kaj pa delaš tukaj? Si prišel na obisk? Kako lepo! [ga poboža po licu]

Aron: Hvala, babi. Sem se zatekel k tebi, da me starši ne najdejo. So preveč "zaposleni", da bi me opazili. Zdaj me bodo iskali.

Babica [ne sliši/ ne posluša/ ne razume dobro]: Aja, res? Kdo pa te išče? Daj, povej mi vse! Kaj pa piješ? Kje je tvoja nova punca? Ta, ki mi je tako všeč!

Aron [vzdihne, a z nasmehom]: Pijem kakav. O puncu bom razmišljal kasneje. In ... nihče me ne išče, babi. In nihče me ni ugrabil.

Babica [se nagne se k njemu, prišepetava]: Dober dečko si. Samo vprašala bi te: Je punca ugrabila tebe ali si ti njo?

Aron [popije kakav, smeje se]: Ti si najboljša, babi.

Aron [pomirjen, zadovoljen, pije kakav]: Super. Vse je pod kontrolo. Zdaj samo počakamo...

//////////////// VRATA SE ODPREJO. MOČNO HLASTANJE
ZA ZRAK. ZVOK JANOVIH MOTORISTIČNIH ČEVLJEV.
////////////////

Jan: Aron! [zagleda Arona, ki sedi pri babici] Hvala bogu! Tvoja stara me je poklicala! Policija je že vpletena! Kaj, za vraga, si naredil?!

Aron [mirno, stisne skodelico]: Živjo, Jan. Dobrodošel v svetu, ki ne obstaja.

Jan: Varno pristanišče?! Tvoj *deepfake* je na vseh

storyjih! Vsi te *screen-shottajo!* Mama misli, da te je ugrabil mafijec s socialnimi fobijami!

Aron: Vem. To je bil cilj.

Jan: Cilj?! Kaj pa ti je, stari? A si nor?! Kaj ti je manjkalo? Motor, *gamerski* računalnik, punca, ki ti je všeč...

Aron [njegov glas se zlomi, gleda v tla]: To so stvari, Jan. Manjkal sem jaz. Vedno sem bil za njih "na čakanju". Vedno košarkarska tekma ali nov projekt. Hoteli so, da sem priden, da sem uspešen, nikoli pa, da sem *jaz*. Osamljen sem, stari. Zato sem moral biti... ugrabljen, da bi me slišali.

Jan [tiho]: Aron...

Aron: Nič, Aron. Zdaj pa gremo. Povedal sem babici, da sem tu, a do jutra bo pozabila. Tebe pa ne bo. Ti mi verjameš. Prišežem, da ne bom lagal več. Prijateljstvo je iskrenost. Ti veš to.

Jan [odvije glavo, odločen]: Okej. Zdaj pa greva. Ampak veš, kajne? Ko se boš izpovedal staršem, bo to bolj dramatično kot v tvojem Snapchatu.

Aron: Vem. Dramaturgija je moja stvar, stari.

//////////////// FANTJE ODIDEJO. ZA NJIMI SE ODPREJO VRATA. //////////////////

Babica [vesela, zmedena]: O, Aron! Dragi moj Aron! Kaj pa delaš tukaj? Si prišel na obisk? Kako lepo!

//////////////// TIŠINA. BABICA Z NASMEHOM PIJE KAVO. //////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira in celotni vsebini:** Aron je "ugrabil" sam sebe preko družbenih medijev. Zakaj je ključno, da starši poleg posnetka (vira) preverijo tudi **celoten kontekst** (kako pogosto objavlja, ali so mu grozili, kdo so vpleteni) preden sprožijo resne ukrepe (policija)?
2. **Vprašanje o čustvih in rezultirajočih stanjih:** Aron je čutil **zapostavljenost** in je svojo stisko izrazil z **dramatično** željo po pozornosti. Kako lahko spletna orodja (filtri, *storytelling*) mladostnikom omogočijo, da se počutijo upravičene do ekstremne metode za pridobitev pozornosti?
3. **Vprašanje o generacijskem razkoraku:** Babica, ki ne razume dogajanja, mu nudi zatočišče. Kako zgodba izpostavlja razkorak med **tehnološko večino** mlajših in **človeško toplino** starejših, ki lahko kljub zbeganosti in odmaknjenosti deluje kot učinkovit **alternativni vir** podpore?
4. **Vprašanje o etiki in družbenem vplivu:** Kakšne so lahko dolgotrajne posledice Aronovih dejanj in kako vplivajo na njegovo kredibilnost v prihodnosti ter na **apatičnost** ali **polarizacijo** gledalcev do resničnih kriznih situacij?

Anjin tihi krik: Deepfake drama na gimnaziji

////////////////// HRUPNA ŠOLSKA JEDILNICA. GLASNO ŽVENKETANJE VILIC, ŠEPETANJE. ANJA TIHO SEDI IN BERE KNJIGO (KLASIKA). TINA IN NJENA KLIKA SEDIJO ZRAVEN IN SE GLASNO SMEJIJO. //////////////////

Tina [glasen, rezek smeh, na video klicu, ki ga oddaja v živo]: Seveda, seveda! Poglej tole! Anja spet bere *Iliado*! Ma, daj, Anja! Daj se nasmehni! Razred te mora videti!

Anja [mirno, ne dvigne pogleda]: Berem. Hektorjeva usoda je v tem trenutku bolj zanimiva od vaše.

Tina: Uf, a se je tebi kdo kaj javil, Hektorjeva? Slišala sem, da so tvoji starši rekli, da ne boš mogla na faks, če padeš iz 5.0! Ampak nič ne skrbi! To se ne bo zgodilo. Ne še.

////////////////// DING! IZ VEČ TELEFONOV HKRATI SLIŠIMO PREJETO NOVO SPOROČILO V RAZREDNI SKUPINI. TINA GLASNO ODPRE VIDEO. //////////////////

Tina: O, pa kaj je to?! O, moj bog, to je... Anja?!

Zvok iz telefona [glas z Anjinim obrazom, a grobim pristopom in grozljivo pretirano mimiko]: "Jaz, Anja, izjavljam, da je celotna gimnazija zbirka šimpanzov s

prenizkim IQ-jem! Profesorji so tehnološki fosili in jutri se bom posrala na tablo pri slovenščini! 5.0 je preprosto premalo za mojo genialnost!”

////////// ABSURDNA, VESELA, POP GLASBA SE PREDVAJA V OZADJU VIDEA. SMEH V JEDILNICI UTIHNE. ŠOK. //////////

////////// TIHA, STRAŠLJIVA RAVNATELJEVA PISARNA. TLAKOVANJE, ZVOK VENTILATORJA / KLIME. //////////

Ravnatelj g. Novak [globok, pretresen glas]: Anja. To. Je. Neprimerno. Poglejte! [pod nos ji pomoli povečan zajem zaslona] Tole ste rekli! Poglejte vaš izraz! To je grobo še za najhujše huligane!

Anja: Gospod Ravnatelj, prosim. Veste, da se jaz ne izražam tako. Veste, da ne uporabljam... takih glagolov. To je *deepfake*.

Ravnatelj g. Novak: Kaj? Deep-facke? Kaj je to? Nov sleng? Anja, ne lažite mi! Video je na spletu! Vaš obraz! In tiste grozljive izjave! Tole gre pred disciplinsko komisijo! Vplivalo bo tudi na vaše nadaljnje šolanje!

Profesorica ga. Vidmar [vstopi, z ironično mirnostjo]: Gospod Ravnatelj, mislim, da Anja govori resnico. Anjin izraz na posnetku je preveč agresiven za osebo, ki svoj vokalni register dvigne le takrat, ko jo vprašate o Shakespearju. To ni Anja. To je sintetična Anja.

Ravnatelj g. Novak [razburjen]: Sintetična?! Ga. Vidmar, saj vidim, da ima oblečen pulover kot danes! To je dokaz! To je njeno digitalno utelešenje!

Anja [vzdihne]: Ne, Gospod Ravnatelj. To je le dokaz, da mi danes ni bilo treba preveč razmišljati o oblekah.

////////// TIŠINA NA HODNIKU, LE ODDALJEN
ŠEPET DIJAKOV IN GLASEN ZVOK POLICIJSKE
SIRENE, KI SE PRIBLIŽUJE ŠOLI. //////////

Anja [Janu, na hitro]: Jan, prosim, pomagi mi. Moram jim dokazati, da nisem ta *evil digitalna inkarnacija same sebe*!

Jan: Vsi že vedo, da je bil Filip. Ampak tvoja grimasa na posnetku je legendarna.

Aron: Ne gre zato Jan. Gre za princip! [svečano, oponaša Anjo]: "Jaz, Anja, sem resna, ne smešna!" [Pomisli, se nasmehne in obrne proti Anji] Kaj pa, če ustvariš drugi deepfake?

Jan: Prosim, ne!

Aron: Ja! Ampak tokrat nekaj neprimerno-normalnega!

////////// ANJA HITRO DELA NA TELEFONU.
NAENKRAT DING! IZ DRUGEGA TELEFONA. TINA
GLASNO ODPRE. //////////

Tina: O, ne! Spet! Anja spet *stream-a*!

Zvok iz telefona [glas z Anjinim obrazom in pretirano navdušenim, a popolnoma robotskim glasom]: “Jaz, Anja, izjavljam, da je matematika super! Veselim se petkovega testa! Moja najljubša pristočasna dejavnost je prepisovanje zapiskov s tehnično pisavo in želim vam vsem dolg in miren študij!”

Tina [zgroženo]: To je še bolj G-R-O-Z-N-O!

//////////////// VRATA SE ODPREJO IN NOTER VSTOPITA POLICISTA IN MAMA IN OČE - ZASKRBLJENA, AMPAK VIDNO PONOSNA NA ANJIN POZITIVNO ODNOST DO TEHNIČNE PISAVE. //////////////////

Policist: Kdo je tukaj Anja? Tista, ki je grozila, da se bo posrala na tablo?

Anja [z dvignjeno roko, popolnoma mirna]: Jaz, Gospod Policist. Ampak jaz, ne-deepfake Anja, sem tista, ki rada prepisuje s tehnično pisavo.

Ravnatelj g. Novak [zmedeno, analizira oba posnetka]: Čakajte! To! Ta drugi video! To je celo slabše! Kdo izjavi, da se veseli petkovega testa?! To mora biti lažno!

Profesorica ga. Vidmar [ironično, z nasmehom]: Gospod Ravnatelj. Mislim, da smo pravkar dobili dokaz, da je prvi deepfake bil res lažen. Anja nikoli ne bi izjavila, da je matematika super. Preveč je realna za takšne laži.

Anja: Točno tako. Lahko me obtožite le ene stvari: sem ponosna piflarka, ki rada bere Homerja. Pisat matematike pa res ne maram ob petkih.

//////////////// ZMEDENI ŠEPET. TINA JE PORAŽENA.
RAVNATELJ S KUPOM DOKAZOV NE VE, KAJ BI.
ZMAGOSLAVNA, A IRONIČNA KLASIČNA GLASBA
(KOT OPERA) SE POČASI DVIGA IZ OZADJA..
////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o kritičnemu branju (deepfake in identiteta):** Anja se brani s pojasnilom, da video ne ustreza njenemu resničnemu obnašanju. Kako lahko "bralci" (sošolci, učitelji, starši) uporabijo **celoten kontekst** (Anjine vedenjske vzorce, jezikovne posebnosti, njeno znanje – "prepisi s tehnično pisavo") kot **alternativni vir** za preverjanje verodostojnosti digitalne vsebine?
2. **Vprašanje o čustvih in pristranskosti potrditve:** Zakaj so ravnatelj in sošolci takoj verjeli globokemu ponaredku? Kako čustva **nastrojenosti** vpliva na **aktivno potrjevanje** lastnega prepričanja (da je vsaka provokativna vsebina resnična, če se ujema s predsodki)?
3. **Vprašanje o ranljivosti in etiki:** Zgodba izpostavlja, da so **vsí ranljivi**, tudi tisti, ki so večji tehnologije. Kako lahko mlajši, ki imajo tehnično znanje za ustvarjanje škodljivih globokih ponaredkov, razmislijo o etičnih vprašanjih in dolgotrajnih posledicah svojih dejanj na žrtve in na zaupanje v komunikacijo in digitalne medije na splošno?
4. **Vprašanje o vlogi generacij:** Profesorica Vidmar je prepoznala globoki ponaredek preko **celostne analize** (Anjin vokalni register, zanimanje za Shakespearja) in ne samo tehnologije. Kako se lahko to interdisciplinarno branje konteksta (človeško opazovanje in poznavanje osebe in digitalna pismenost) uporabi kot učna lekcija v različnih generacijskih skupinah?

Algoritmčni dolg

////////// TIPKANJE PO MOBILNEM TELEFONU,
PRIDUŠENI GLASOVI IZ YOUTUBE VIDEA (NEKDO,
KI STRASTNO GOVORI O "PREBUJANJU OVAC"),
KUHINGJSKO ROPOTANJE (PRIPRAVA KOSILA).
//////////

Maruša [iz ozadja, zaskrbljeno]: Peter, boš kaj pomagal
ali boš celo nedeljo visel na telefonu?

Peter [brezskrbno]: Čakaj, žena, sem sredi pomembne
ankete. Ti pojma nimaš, kako pomembno je to!

Maruša [sarkastično, približa se]: Anketa? Kdo pa
anketira ob nedeljah popoldne? Tisti tvoj guru iz Texas-a,
ki ti prodaja kristale za čiščenje avre?

Peter [se brani]: Ne bodi neumna! To so strateške ankete
za alternativne medije. Preverjajo javno mnenje. Danes
sem že tri izpolnil. O politiki, o novih čipih v kreditnih
karticah in o tem, ali se strinjam, da morajo imeti vsi
možnost tveganega investiranja v kripto-valute!

Maruša [zavzdihne]: Daj, Peter, v kuhinjski omarici ti
stojijo tvoje konzervirane proteinske ploščice, za katere si
lani rekel, da so "investicija za prihodnost". So pretekle.

Peter [jezno, poviša glas]: Seveda! Ker jim je algoritem
znižal doseg! Saj ti pravim, ne pustijo nam do informacij!
Samo prebujeni so še ostali! Ti in sosedje pa ste ovce, ki
gledate samo te splošne, *mainstream* novice!

Maruša [tiho]: Meni se zdi, da ti gledaš samo en
mainstream. Tvoj.

Peter [skozi zobe, začne vznemirjeno hoditi]: Ne! Saj

sem včeraj videl dokaze! 95% ljudi se strinja, da je treba takoj odpraviti davke! Vsi! To je splošno mnenje! Jaz se samo priključujem mnenju večine!

//////////////// ZVOK ZVONJENJA, NATO "BRENK"
GUMBA NA DOMOFONU. //////////////////

Maruša [zmedeno]: Kdo pa je zdaj?

Peter: Klicali so me v zvezi z naložbo. Milijonarji imajo sestanke ob nedeljah!

//////////////// ODKLEPANJE VRAT, ODPIRANJE IN
ZAPIRANJE VRAT. KORAKI, KI SE PRIBLIŽUJEJO.
////////////////

Peter [prisiljeno vljudno]: Izvolite? Ja, jaz sem Peter. Sem vesel, da ste prišli osebno.

Prodajalec [hladen, profesionalen glas]: Dober dan. Sem prodajalec inštitucije "Zajamčeni zaslužek". Prihajam v zvezi z vašo investicijo v protokol X22.

Peter [ponosno, glasno, da Maruša sliši]: Aha! Super! No, to je to, sem vedel! Sem naložil 500 evrov za začetek. Saj veste, to je ta nov val, ko algoritem pokaže, kako ljudje res razmišljamo! Ko so navadni ljudje na vrsti za uspeh!

Prodajalec [zelo kratek, uraden]: G. Peter, ne gre za "nov val". Gre za neodplačan znesek. Naložili ste minimalni znesek, da ste odprli račun. Na vašem profilu so se vam v zadnjih dveh tednih, ko ste reševali naše ankete in teste, aktivirali avtomatski nakupi delnic za "prebujene".

Peter [zmeden, jezno]: Kakšni nakupi? Saj sem samo klikal, da *potrjujem* svoja mnenja, ki sem jih že imel!

Prodajalec [prekinja ga]: Algoritem vas je ciljaj. Vaše izpolnjene ankete in komentarji pod našimi videoposnetki so potrdili, da imate visoko tvegan naložbeni profil. To je omogočilo samodejne transakcije. Vaš dolg je 12.500 EUR.

Peter [šepetaje]: Dvanajst tisoč...A ste sigurni?

Prodajalec: Imam izpis.

Peter [gleda izpis]: Ne, to ni mogoče. Jaz se s tem nisem strinjal. Jaz niti nisem vedel, da se to dogaja. Kje, sej nimam takega denarja!

Maruša [ostra, šokirana]: Kaj? Peter?! Kakšne transakcije? Tisti tvoji videi so ti ves denar pobrali?!

Peter [kriči, sam sebi]: Ne! Vsi so se strinjali! V komentarjih in anketah! Vsi so govorili, da to deluje! Da je to edina pot! Algoritem mi je ves čas serviral te dokaze!

Prodajalec [mirno, ponudi list]: Če ne poravnate dolga v 48 urah, bomo začeli s pravnimi postopki. Hvala za sodelovanje.

//////////////// PRODAJALEC HLADEN ODKORAKA STRAN, ZAPRE VRATA. V OZADJU ŠE VEDNO TIHO BRNENJE YOUTUBE VIDEA O "PRAVILNI POTI DO BOGASTVA". //////////////////

Peter [notranji glas, obupano]: Ne morem verjeti. Ne! Vsi na mojem feedu so se strinjali! Samo to so mi pokazali!

Maruša [glasno, zelo razočarano]: Algoritem ti je pokazal to, v kar si hotel verjeti, Peter! Zdaj pa se sooči s pravim svetom! Z mano in s tem dolgom!

////////// MARUŠA V BESU UGASNE YOUTUBE
(ZVOK "POWER OFF"). TIŠINA. NATO V TIŠINO PETER
ZAČNE HLIPATI. //////////

Peter [zlomljeno, hlipajoče]: Kaj pa zdaj?

Maruša [zdaj že mirneje, globok vdih]: Zdaj pa bova šla
do sosedu, ovce, ki je davčni svetovalec. Da vidiva, kako
bova rešila tvoje prebujanje.

////////// ODPIRANJE KUHINJSKE OMARICE, HRUP,
KI SE USTAVI, KO MARUŠA VZAME VEN PLOŠČICO.
GLASEN HRUP ODVIJANJA EMBALAŽE PROTEINSKE
PLOŠČICE, KI JO ZGROŽENA UGRIZNE. //////////

Maruša [z gnusom]: Tudi te proteinske ploščice imajo
okus po lažnih novicah.

////////// TIHI, ŽALOSTNI "PING" NA PETROVO
MOBILNO TELEFON, KOT DA JE PREJEL NOVO
OBVESTILO. //////////

Peter [se zgane, kot da bo pogledal]: Morda je pa ... nov
video o tem, kako se rešiti dolga?

Maruša [ostro]: Ne.

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o viru in celotni vsebini:** Peter verjame, da je 95% ljudi za odpravo davkov, ker mu to pokaže njegov feed. Kako bi Peter lahko poiskal **alternativne vire** (npr. preveril statistike na uradnih straneh, prebral **celotno vsebino** zakonov ter se spoznal s široko paleto ukrepov, ki jih laično imenuje "davki") in tako prebil svoj "algoritmični balonček"?
2. **Vprašanje o predsodku in polarizaciji:** Petrova **nastrotjenost** in **polariziranost** (delitev na "prebujene" in "ovce") sta posledica algoritemskega potrjevanja lastnega prepričanja. Kako to **rezultirajoče čustveno stanje** (jeza, aroganca, upravičenost do delovanja) vpliva na sprejemanje finančnih odločitev (investicija, ki povzroči dolg)?
3. **Vprašanje o avtorstvu in jezikovnih posebnostih:** Kdo je "inštitucija Zajamčeni zaslužek"? Zakaj so **jezikovne posebnosti** (npr. obljube "zajamčenega zaslužka", uporaba izrazov "nov val" in "prebujanje ovac") signal, da avtor vsebine ni kredibilen vir, ampak nekdo, ki želi izkoriščati čustvena stanja?
4. **Vprašanje o ranljivosti generacij:** Kako se lahko vsi, ne glede na starost (mladi vplivneži, starejši z družbenimi omrežji), naučijo, da algoritem pogosto ponuja enostranski pogled in ne celotne slike?

Superge iz oblakov

////////// ZVOK ENTUZIASTIČNEGA, SKORAJ AGRESIVNEGA KLIKANJA MIŠKE, KI SE MEŠA Z ZVOKI DODAJANJA IZDELKOV V SPLETNO KOŠARICO. V OZADJU IGRA GLASNA, MODERNA POP GLASBA. //////////

Laura [si poje zraven glasbe, medtem ko klika]: In še te... pa te... ooo, pa te bele tudi! Nina! Niiinaaa! Pusti tiste dolgočasne knjige in pridi pogledat to čudo! Našla sem zlato jamo interneta!

////////// ZVOK TEŽKEGA VZDIHA IN POČASNIH KORAKOV. GLASBA SE MALO STIŠA. //////////

Nina [pride bližje, njen glas je utrujen]: Laura, če si spet našla stran, ki prodaja ročno pletene puloverje za mačke, me prosim nehaj klicat. Moram se učiti.

Laura: Bolje! Stokrat bolje! Našla sem spletno trgovino "Vse-Superge.si". In pazi to: originalne, čisto nove superge vseh znanih znamk... po 29,99 evra! Vse! Tudi tisti model, ki ga ti iščeš že pol leta in stane dvesto evrov!

Nina [sumničavo]: "Vse-Superge.si"? Še nikoli slišala. In vse po 29,99? To je cena za vezalke, ne za superge. Pokaži mi tole...

////////// ZVOK NININIH KORAKOV DO

RAČUNALNIKA. NEKAJ TRENUTKOV TIŠINE, SLIŠI
SE SAMO BRNENJE RAČUNALNIKA IN LARINO
NAVDUŠENO TAPKANJE Z NOGO V RITMU GLASBE.
////////////////

Nina: Stran izgleda presenetljivo... profesionalno. Imajo slovensko domeno, vse je v slovenščini... ampak... poglej tole. V razdelku "O nas" piše: "Smo mlado, dinamično podjetje, ki strankam ponuja najboljšo kakovost po najboljših cenah." To je stavek, ki ga najdeš v vsakem spletnem generatorju besedil. Kje je naslov podjetja? Kje je telefonska številka? A si videla kje imajo napisano tisto Politiko Zasebnosti, mogoče je notri navedena pravna oseba...

Laura: Ah, daj no, detektivka! Verjetno so novi, pa še niso uredili vseh podrobnosti. Poglej raje te popuste! 85 %! To je verjetno neka otvoritvena akcija. Morava izkoristiti! Že imam pet parov v košarici. Naročila bom še tebi tiste tvoje. Kakšno številko že imaš? 39?

Nina: Počakaj malo. Ne naročaj še ničesar. Poglej kontakt. Samo en obrazec za pošiljanje sporočil. Nobenega maila, nobene telefonske. In poglej pogoje poslovanja... ne obstajajo. Povezava je prazna.

Laura [zamahne z roko]: Podrobnosti, podrobnosti. Ti vedno vse preveč kompliciraš. Zato pa zamudiš vse dobre priložnosti. Jaz grem na blagajno.

//////////////// LAURA ODLOČNO KLIKNE. ZASLIŠI
SE ZVOK, KI PONAŽARJA PREHOD NA SPLETNO

BLAGAJNO. //////////

Nina: Laura, ne! Počakaj! Kako boš plačala?

Laura: S kartico, kako pa? Ah, poglej... opcije so samo kreditna kartica ali pa direktno nakazilo na TRR. Nič po povzetju.

Nina [z zmagošlavnim tonom]: Aha! Vidiš! To je največji alarm na svetu! Resna trgovina ti vedno ponudi plačilo po povzetju. Ne vpisuj številke kartice! To je past!

Laura [užaljeno]: To je samo zato, ker so novo podjetje in se hočejo zavarovati pred tistimi, ki ne prevzamejo paketov! Logično! Ne boš mi uničila te sreče! Evo... vpisujem... številka... varnostna koda... in... POTRDI!

////////// ZVOK, KI PONAŽARJA USPEŠNO SPLETNO TRANSAKCIJO. TAKOJ ZATEM PISK NOVE ELEKTRONSKE POŠTE. //////////

Laura [zmagošlavno]: Vidiš! Vse je šlo skozi! Že imam potrditveno pošto! "Vaše naročilo je bilo uspešno oddano in bo kmalu odposlano." Zdaj pa ti je žal, a?

Nina [vzdihne]: Ne bo mi žal. Samo upam, da te niso ravno olajšali za 150 evrov.

Laura: Ne bodi ljubosumna. Ko bom jaz paradirala naokoli v petih novih supergah, boš ti še vedno brskala

po bolhi za znošene second-hand čevlje.

////////////////// NEKAJ DNI KASNEJE. ZVOK ODPIRANJA
POŠTNEGA NABIRALNIKA, BRKLJANJE PO POŠTI.
//////////////////

Laura [razočarano]: Spet samo položnice... Od mojih
superg pa ne duha ne sluha. Pisala sem jim na tisti
kontaktni obrazec, pa nič odgovora.

Nina [iz ozadja, medtem ko si kuha kavo]: Si poskusila
pogledat spletno stran?

Laura: Ja, ravno zdaj jo bom... [tipka po telefonu]... Čakaj
malo... Stran se ne naloži. "This site can't be reached."
Ne... ne, to je verjetno samo neka tehnična napaka...

////////////////// PISK NOVE SPOROČILA. //////////////////

Laura [ji zažarijo oči]: O! Glej! Dobila sem mail! Od
dostavne službe "Global Express Delivery"!

Nina [pride bližje, s skodelico v roki]: Daj, da vidim tole...
[bere čez Larino ramo] "Spoštovana stranka, vaš paket
iz trgovine Vse-Superge je zadržan v našem centralnem
skladišču. Zaradi administrativne napake pri pošiljatelju je
potrebno poravnati dodaten strošek zavarovanja pošiljke
v višini 19,99 evra. Prosimo, da znesek poravnate preko
spodnje povezave, da lahko paket sprostimo."

Laura [z olajšanjem]: Aaaa, vidiš! Samo to je! Tisti nesposobneži v trgovini so nekaj zamočili. Seveda bom plačala, samo da dobim svoje superge!

Nina [ji skoraj izpuli telefon iz rok]: Laura, ne! Ustavi se! To je druga faza prevare! Prvič te olupijo v lažni trgovini, drugič pa še z lažnimi stroški pošiljanja! Poglej naslov pošiljatelja! "global.express.delivery@gmail.com"! Katera resna dostavna služba uporablja Gmail?!

Laura [iztrga telefon nazaj]: Ti si obsedena s teorijami zarote! To je samo ena majhna ovira na poti do moje sreče! Evo, plačano! Zdaj pa res ne more iti nič več narobe. Jutri so zagotovo tukaj!

////////////////// NASLEDNJI DAN. ZVOK ZVONCA.
//////////////////

Laura [kriči od navdušenja]: To so oni! To so moji čeveljčki!

////////////////// LAURA STEČE PROTI VRATOM IN JIH
ODPRE. //////////////////

Poštar [iz ozadja]: Dober dan, priporočena pošiljka za Laro Novak. Majhen paketek. Podpišite tukajle, prosim.

Laura [malo zmedeno]: Majhen... paketek? Mislila sem, da bo velika škatla... No, mogoče so vsak par posebej zapakirali. Hvala!

//////////////// ZAPRE VRATA. ZVOK TRGANJA
KARTONASTE EMBALAŽE. SLEDI DOLGA, MUČNA
TIŠINA. //////////////////

Nina [previdno vpraša iz kuhinje]: No?... So lepe? Je številka prava?

Laura [s popolnoma praznim, monotonim glasom]: So... čudovite. Dobila sem pet obeskov za ključke. V obliki superge. Plastični so. In smrdijo po zažgani gumi.

Nina [pride v sobo]: Obeski?

Laura [strmi v majhne plastične izdelke v svoji dlani]: Ja. En moder, en rdeč, en zelen... Eden se celo sveti v temi. Zelo... pisano.

//////////////// NINA JO NEKAJ TRENUTKOV GLEDA V
TIŠINI. NATO STOPI DO NJE IN JO OBJAME OKOLI
RAMEN. //////////////////

Nina: Poglej s svetle strani. Zdaj vsaj nikoli več ne boš izgubila ključev. In hej... tisti zeleni se prav lepo poda k barvi tvojih oči, ko jokaš.

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira (osnovne pomanjkljivosti):** Laura je naročila iz spletne trgovine, ki je imela slovensko domeno, a brez uradnega naslova podjetja ali telefonske številke. Kateri so osnovni **znaki nezanesljivega vira**, ki bi v naših mislih morali sprožiti alarm, ne glede na to, kako privlačna je cena?
2. **Vprašanje o kontekstu in jezikovnih posebnostih:** Stran uporablja generične fraze ("mlado, dinamično podjetje"). Kako lahko bralci prepoznajo vsebino, ki ni pristna, ampak je boilerplate (prazna, generična), in ne nudi **dejanske vsebine** o poslovanju in pogojih (npr. Politika zasebnosti)?
3. **Vprašanje o čustvih in rezultirajočih stanjih:** Laura je padla v past, ker je želela superge po izredno nizki ceni. Kako to rezultira v **apatičnosti** in **zagrenjenosti** (razočaranje nad plastičnimi obeski), in kako se lahko generacije, ki so večče iskanja ugodnih ponudb, naučijo, da cena, ki je "preveč ugodna," najverjetneje ni resnična?
4. **Vprašanje o generacijski vlogi:** Nina, Laurina prijateljica, je tista, ki preverja stran. Kako mlajši in starejši potrebujejo nekoga v svojem življenju za **alternativni vir** preverjanja in potrditev dvomov, ko so čustveno vpleteni v nakup?

Urednik, ki ve vse in soda bikarbona

////////// ZVOK ŽIVAHNE KAVARNE V ČASU KOSILA.
MRMRANJE POGOVOROV, MEŠANJE ŽLIČK, ZVOK
APARATA ZA KAVO. PRIJATELJI SEDIJO ZA MIZO.
//////////

Boris [samozavestno, z glasom "eksperta"]: Sem ti rekel, Martin. Ti mladi ne sledijo ničemur več.

Martin [vljudno, manj prepričano]: Saj ne vem, Boris. Moj nečak pravi, da je včeraj videl celo reportažo o globalnem segrevanju na TikToku.

Boris: Nehaj no. To so izjeme! Jaz, kot urednik, ki mora biti na tekočem, prebiram vse. Vsak dan. Od politike, do znanosti, do tračev, do ... česa že, ah ja, to mladi gledajo... do teh viralnih plesov. In veš kaj vidim?

Martin: Kaj?

Boris: Vidim zaton civilizacije! Nihče več ne bere resnih medijev, kot smo mi. Ljudje živijo v nekih mehurčkih, v virtualnih getih, kjer vidijo samo mačje videe in recepte za smutije.

Boris [obrnjen proti Marjani]: Sem ti rekel, Marjana. Ne moreš kriviti algoritma, da ti ne pokaže mojih objav o analizi borze. To je samo matematika, ne neka zarota proti tebi! Algoritem ti pokaže, kar te zanima.

Marjana [jezno, užaljeno]: Očitno me pač ne marajo. Vsak dan si ogledujem objave o sodi bikarboni, pa receptih, pa še kakšen 'live stream' o zdravi manikuri.

In kaj je narobe s tem? To je pomembno! Ampak tvoje objave, Boris? Nič.

Martin [z mirnim, vljudnim tonom]: Ampak, Boris, ravno o tem mehurčku ti govorim. Je možno, da si ti v svojem mehurčku? Počakajta. Dajmo poskusiti nekaj. Zdajle bomo vsi trije pogledali kaj nam pokažejo.

Boris [osorno]: Jaz? Saj veš, kaj je moj moto, Martin. "Informacija mora biti pluralna". Ves dan sem na vseh omrežjih! Na Facebooku, na X-u, celo na tem novodobnem 'Threads-u'! Vidim vse.

Martin: Ampak kaj točno vidiš, če na primer iščeš novico o zadnji noveli zakona o digitalnih storitvah?

Boris: Kaj vidim? Vidim 150 člankov o tem! Seveda. Saj sem vplivna oseba. Meni algoritem pokaže resničnost. Ljudje, kot sva midva, ki se res spoznava na novice, vidimo celoten spekter. Zato pa sem urednik!

Martin: No, jaz pa vidim samo, da se prepirata z ženo, ko ji poveš, da ne sledi trendom, ker ne vidi tvojih objav. Moja sestra je kozmetičarka. Na njenem Facebook feedu so 90% manikure, kreme in mačke. Pravi, da nikoli ne vidi ničesar o politiki, razen, če jo izrecno išče.

//////////////// ZVOK PRIŽIGANJA TREH TELEFONOV, OBVESTILA, OSVEŽEVANJE FEEDA. //////////////////

Martin: Boris, kaj ti kaže prva objava?

Boris [pogleda na telefon, osorno]: Eh, ta neumni X... Spet neka resna geopolitična analiza novega zakona. Sto komentarjev, vsi se strinjajo z mano, seveda.

Martin: Marjana, ti?

Marjana: Oooo, kako lušno! Recept za praznični kruh, kjer je ključna sestavina soda bikarbona! In točno piše, kje jo kupiti po znižani ceni! Takoj všečkam!

Martin [se obrne k Borisu]: Vidiš. Marjana v svojem mehurčku vidi, kaj se ji zdi pomembno: soda bikarbona. Ti v svojem vidiš: zakonodaja in analize. Algoritem je znotraj tebe ustvaril prepričanje, da so tvoje teme edina resnica, in ti ne pokaže, da obstaja še svet sode bikarbone.

Boris: Saj... ni možno. [jeclja] Torej ti hočeš reči... da moj 'feed', ki ga jemljem kot odraz celotne družbe, je v bistvu samo... moja lastna glava s fancy filtrom?

Martin: Točno to. Algoritem te je ujel v mehurček *filter bubble*. Ker si dosledno klikal na 'resne' zadeve, zdaj misli, da te druge ne zanimajo, in te ščiti pred njimi. Tvoj lastni mehurček ti zagotavlja udobje, ker ne vidiš ničesar, kar bi izpodbijalo tvoje mnenje. To ustvarja sobo samih odmevov, kjer vedno znova slišiš le to, kar že veš.

Marjana [navdušeno, kot da se je spomnila]: To je kot recept! Če hočeš slano pogačo, daš gor samo sol! Ne pa cukra!

Martin [z nasmehom]: Točno tako, Marjana. Algoritem je tvoj kuhar, ki ti vedno skuha isto jed.

//////////////// BORIS, V ŠOKU, DRŽI TELEFON. HODITA DOMOV. //////////////////

Boris: Pa to je noro! Jaz sem mislil, da sem najbolj pluralno informiran človek v podjetju, v resnici pa vidim samo svoj lastni odblesk v ogledalu... Odblesk, ki nikoli ne vključuje sode!

Marjana: In jaz mislim, da je soda najpomembnejši

izum prejšnjega stoletja, ker jo vidim vsak dan! Meni so algoritmi preprosto skrili, da obstaja tudi zakonodaja!

Boris [zbadljivo]: Torej, če jutri pride do svetovne krize, ki jo sproži pomanjkanje sode, bom vedel za novi zakon o digitalnih storitvah, ti pa boš vedela le, kje dobiti še zadnji paket sode!

Marjana [v smehu]: In ne bom vedela, kako ta zakon vpliva na uvoz sode! To je katastrofa!

////////// BORIS IN MARJANA GLEDATA DRUG DRUGEGA, OSUPLA NAD ABSURDNOSTJO SITUACIJE. //////////

Boris [z grozo]: Čakaj, čakaj... Zdaj, ko veva to... Ali to pomeni, da midva, ki živiva v istem stanovanju, sploh ne živiva v istem svetu? In če so najini algoritmi naredili to, da živiva v svetu, kjer je zame najpomembnejši zakon, zate pa soda...

Marjana [zaskrbljeno]: Kaj to pomeni za naju?

Boris in Marjana [v istem trenutku, zmedeno]: Kaj pa naju, če naju Algoritem ne vidi kot par, ampak kot dve ločeni ciljni skupini? Res nimava nič skupnega?

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o viru in prepričanjih:** Boris, ki je urednik, je prepričan v svojo **pluralnost informacij**, a algoritem mu kaže le "svoj lastni odblesek v ogledalu". Kako lahko bralci aktivno iščejo alternativne vire in vsebino, ki **ne potrjuje lastnega prepričanja**, da bi preprečili to polarizacijo in apatičnost?
2. **Vprašanje o čustvih in generacijah:** Boris čuti nastrojenost do vseh, ki mu ne sledijo. Kako ta čustvena reakcija izpostavlja, da je tudi posameznik, ki sicer dela z informacijami in je vešč tehnologije, ranljiv za algoritemsko manipulacijo in **obsedenost z lastno pomembnostjo**?
3. **Vprašanje o bralnih navadah in celotnem kontekstu:** Kako lahko bralci v vsakdanjem življenju preverijo, ali jim digitalna platforma (vir) res ponuja celoten spekter informacij ali samo tisto, kar želijo videti (npr. branje celotne vsebine različnih medijev, branje vsebine v tujih jezikih, pogovori z drugačermislečimi)?
4. **Vprašanje o vlogi generacij in zbežanosti:** Marjana, ki je manj tehnično veščica, a osredotočena na sodo bikarbono, razume, da je "algoritem tvoj kuhar, ki ti vedno skuha isto jed". Kako lahko analogije pomagajo v pogovorih med **različnimi generacijami** premagati **zbežanost ob tehničnih izrazih** in razumeti bistvo pristranskosti algoritmov?

Prebujeni v kavarni

////////// ZVOK ŽIVAHNE KAVARNE: PRIDUŠENI
POGOVORI, ROŽLJANJE SKODELIC, APARAT ZA
KAVO. //////////

Milena [energična, a vidno zaskrbljena, njen glas ima
prizvok nujnosti]: Ne bosta verjela, kaj sem odkrila. In to
ravno zdaj, ko je mali od Anje spet bolan... Groza.

Jelka [pragmatično, a sočutno]: Uf, mali je spet staknil kaj
v vrtcu? Bogi revček. Kaj pa je narobe?

Milena: Kašlja, vročina ne pade... Zdravnica mu je dala
neke kapljice, ampak jaz sem zdaj našla nekaj, kar vse
postavi na glavo. Poslušajta tole. [zasuka telefon proti
njima] Poglejta, članek pogumne slovenske zdravnice, ki
si upa spregovoriti.

Brane [umirjeno, analitično]: Počakaj, Milena. Kakšen
članek? Kje si to našla? "PrebujenoZdravje.net"? To mi
ne zveni kot medicinska revija.

Milena: Brane, ne kompliciraj. Bistvo je pomembno! Piše:
"ŠOKANTNO PRIZNANJE: Kako farmacija z vitaminom
C sistematično slabi imunski sistem naših otrok." Trdi, da
sintetični vitamin C v telesu povzroča mikro-vnetja, da
nas naredijo odvisne od njihovih zdravil!

Jelka: Kaj? Ampak... saj nam že od nekdaj govorijo, da je
vitamin C dober za odpornost. Limone, pomaranče...

Milena [zamahne z roko]: Točno to je past! Naravni je v
redu, ampak ta sintetični, ki ga kupujemo v lekarnah... to
je strup! In ta zdravnica, dr. Alja Vrtnik, dokazuje, da ga

farmacija namenoma trži, ker uničuje naravno odpornost. Vse je povezano!

Brane: Milena, umiri se za trenutek. Kdo je ta "dr. Alja Vrtnik"? Je kje navedeno, kje je zaposlena? Na kateri kliniki? Je ta njena "raziskava" objavljena v kaki znanstveni publikaciji, da so jo pregledali tudi drugi strokovnjaki?

Milena: Pa saj to je bistvo! Ne smejo je objaviti, ker jo hočejo utišati! Vse piše v komentarjih pod člankom. Na stotine ljudi piše, kako so nehali jesti vitamin C in so njihovi otroci takoj ozdraveli. Eni mamici je sin nehali kašljati v dveh dneh, ko mu je ukinila vse vitamine! A niso to dovolj veliki dokazi?

Jelka [postane negotova]: Na stotine ljudi? Hja... Saj veš, tudi jaz ne maram tiste kemije. Raje vidim, da je vse naravno... Mogoče pa je kaj na tem. Če toliko ljudi potrjuje...

Brane [zavzdihne]: Jelka, to se imenuje pristranskost potrditve. Iščeš mnenja, ki potrjujejo tvoj strah. To, da 74 % staršev ne loči med lažno in resnično novico, je resen problem. In točno to se dogaja zdajle. Milena, prosim te, ne nasedaj.

Milena [užaljeno]: Ne nasedam, Brane, ampak se izobražujem! In ukrepala bom! Ne bom pustila, da Anja zastruplja mojega vnuka po navodilih neke farmacevtske lutke!

//////////////// MILENA ODLOČNO POGRABI TORBICO IN TELEFON. //////////////////

Brane: Kaj boš naredila?

Milena: Klicala bom Anjo in ji rekla, naj neha malemu dajat tiste kapljice. Našla sem boljšo rešitev na tej isti strani. Obstaja poseben, 100 % naraven izvleček iz črne repe, ki očisti telo sintetičnega C-ja. Samo 49,90 € za celo kuro! Naročila ji ga bom, da rešimo otroka!

Jelka [zaskrbljeno]: Milena, počakaj... boš kar na pamet ukinila nekaj, kar je zdravnik predpisal? Kaj pa, če mali potem zboli še huje?

Milena [že na pol poti iz kavarne]: Huje je lahko samo, če bomo poslušali njih! Odpiram oči, vama pa svetujem enako! Repa je zdravilo, ne pa njihova kemija! Adijo!

////////// MILENA ODLOČNO ODIDE. V KAVARNI ZA TRENUTEK ZAVLADA TIŠINA, KI JO PREKINE LE ZVOK KAVNEGA AVTOMATA. //////////

Jelka [se tiho obrne k Branetu]: Brane... kaj pa če ima vsaj malo prav? Saj veš, ti lobiji... denar...

Brane [mirno, a resno]: Jelka, seveda obstajajo lobiji. Ampak rešitev ni v tem, da verjameš prvi spletni strani, ki ponuja preprosto rešitev in zraven prodaja drag izdelek. Daj, vtipkaj ime te zdravnice v Google. Poglejva, kaj najdeva.

////////// SLIŠI SE TIPKANJE PO TELEFONU. JELKA NEKAJ SEKUND TIHO BERE. //////////

Jelka: Nič... Razen povezav na taisti članek na raznih forumih. Nobenega medicinskega inštituta, nobene fakultete... Čakaj. Nekaj je. Na dnu strani "PrebujenoZdravje.net"... v drobnem tisku...

Brane: Kaj piše?

Jelka [bere počasi, njen glas postaja vse bolj nejeveren]:
“Spletno mesto upravlja podjetje ‘Naravni Odgovori
d.o.o.’, katerega glavna dejavnost je trženje in prodaja
prehranskih dopolnil na osnovi repe.”

////////////////// BRANE SI POMANE OBRAZ. NE REČE
NIČESAR. //////////////////

Jelka: O, moj bog. Torej... cela zgodba... samo zato, da
prodajo tisti izvleček za petdeset evrov?

Brane [globoko zavzdihne]: In zato, ker je Milenin vnuk
bolan, ona pa v strahu išče hitre rešitve. In oni točno
to prodajajo. Ne repe, Jelka. Prodajajo lažno upanje
prestrašenim ljudem.

Jelka [pogleda proti vratom, skozi katera je odšla Milena,
vidno pretresena]: In ona bo zdaj prepričala Anjo, da
neha zdraviti otroka... Brane, to je pa... to ni več hec. To
je nevarno. Kaj pa naj zdaj narediva?

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o preverbi vira in splošni medijski pismenosti:** Milena je verjela članku iz "PrebujenoZdravje.net" in trditvam "dr. Alje Vrtnik" na podlagi **čustvene privlačnosti vsebin in komentarjev**. Kaj so ključni **znaki verodostojnega vira** za zdravstvene informacije, ki Branetu in Jelki pomagajo ugotoviti manipulativni namen (npr. iskanje objave v recenziranih znanstvenih revijah, avtorjeve zaposlitve v uradni ustanovi)?
2. **Vprašanje o čustvih in pristranskosti potrditve:** Milena je bila v stanju **strahu** in **zaskrbljenosti** za vnuka, kar jo je vodilo v iskanje rešitev. Kako močna čustva povečajo **potrditveno pristranskost** (stališče, da so komentarji pod člankom dovolj dober dokaz) in hkrati **preprečijo kritično presojo** zdravstvenih navodil?
3. **Vprašanje o celotni vsebini in kontekstu (cilji avtorja):** Jelka je odkrila, da spletno mesto upravlja podjetje, ki prodaja repin izvleček. Kako lahko bralci prepoznajo vsebino, ki je le **prikrita reklama** (advertorial), in kako branje celotne vsebine in drobnega tiska (impresum, splošni pogoji) razkrije resnični **namen avtorja** (prodajo) in s tem ustvari alternativni vir informacij?
4. **Vprašanje o ranljivosti:** Milena je pripravljena ustaviti zdravljenje, ki ga je predpisal zdravnik. Kakšne so lahko posledice zdravstvene dezinformacije, in kako so zlasti **starejše generacije**, ki so pod čustvenim pritiskom glede zdravja svojih bližnjih, ranljive za tovrstne prevare, ki izkoriščajo njihov **strah** in ponujajo drage, a preproste rešitve?

Ati, ti si pa car!

//////////////// ZVOK ZAGONA STAREJŠEGA
AVTOMOBILA (LAHKO MALO ZAROPOTA), VKLOPA
RADIA S POP GLASBO (NE PREGLASNO, DA SE SLIŠI
POGOVOR), ZVOK DEŽJA IN BRISALCEV. //////////////////

Nejc [vzneseno]: To je to, fantje in punce! Izlet na Bloško
planoto se začinja! Hvala staršem za posojlo te zverine,
Žan!

Žan [samozavestno]: Noben problem, Nejc. Oče je rekel,
da moram vaditi vožnjo, in kaj je boljša vaja kot vožnja
s turbulenco sopotnikov? Je pa res, da se je ta avto
odpeljal samo zato, ker je oče mislil, da je v njem preveč
"chemtrailov", in ga mora spucati.

Klara [zasmeji se, cinično]: Ah, chemtraili. Večna klasika.
Žan, ima tvoj ati kakšen filter za to, kar govori? Ker zveni,
kot da je internet preveč dolgo pustil na direktni infuziji.

Nejc [se zasmeji glasno]: Daj no, Klarči! Tvoj oče ima
verjetno še bolj nore teorije!

Klara: Moj oče je dolgočasen. Pravi, da so najhujša
zarota davki. Žanove izjave pa so zlato!

Žan [zavije z očmi]: Meni se zdi, da so vsi fotri isti. Ko
prestopijo 50, začnejo verjet v zadeve, ki jih vidijo samo
na Fejsbuku.

//////////////// ŽAN ZAVIJA PRI HITROSTI V DESNO,
ZVOK BRNENJA AVTA SE SPREMENI, ZASLIŠIMO
ZVOK AVTA, KI PELJE MIMO SEMAFORIZIRANEGA
KRIŽIŠČA IN ZAVOR. HRUP MESTA, KI SE UMIKA,
POSTAJA MANJŠI. //////////////////

Nejc [vzklikne]: U, u, u! Poglejte to! Tam, ob cesti! Pano!

Klara [počasi]: Joj, ne... spet ta. "5G vas opazuje."

Žan [ironično]: Glej, Nejc, tvoj stari je naročil oglas, da so 5G antene odgovorne za izgubo nogometnih tekem. Pa še cene goriva so zaradi njih.

Nejc: Ha! Res pa je, da točno tako zveni moj oče, ko pojasnjuje, zakaj je v penziji dobil prenizko nakazilo. Kot da poslušam njegovo nedeljsko pridigo.

Žan: Čakaj, imam idejo. Kaj pa, če bi odprl ta Twitter profil "Shit My Dad Says"? To sem si včeraj prenesel, ko mi je moj razlagal, da so sateliti v resnici le leteči krožniki.

Klara [navdušeno]: Ja, prosim! To je boljša zabava kot 5G panoji.

//////////////// ZVOK KLIKA – ODPIRANJE APLIKACIJE.
ZVOK PRETAKANJA. GLASBA SE UTIŠA. //////////////////

Žan: Evo ga. Prva objava: "Moj oče pravi, da so vsi ti električni skiroji v resnici prikriti droni, ki nadzorujejo, katera hiša ima najboljše rože."

Nejc [hlipa od smeha]: Haha, to pa je dober! Skoraj tako kot moj, ko je rekel, da je naša soseda v resnici tajna agentka, ker je preveč tiha.

Klara [sarkastično]: Ja, ampak saj vemo, da je to res. Drugi tvit!

Žan [bere z dramatično intonacijo]: "Oče: 'Kdo za vraga rabi električni avto? Ko bo konec sveta, boš s tem samo stal na cesti. Moj dizelaš bo pa še vedno brnel. To je to, kar je prepper naroda. Nafta je zakon, sin, to so dejstva!'"

Nejc [tako se smeji, da kašlja]: Aah, to je genijalno! Jaz moram takoj posneti svojega atija. Njegova izjava tedna je bila, da je umetna inteligenca v resnici zlonamerni duh, ki se je naselil v naše telefone!

Klara: Še en! Nujno!

Žan: "Oče je danes pri kosilu rekel: 'Saj ne rečem, da niso bili na Luni. Rečem samo, da je bila kamera postavljena malo preveč blizu, pa še ta Neil Armstrong je imel preveč gladko glavo za človeka s čelado. Lasje mu niso čisto zrasli nazaj.'"

Nejc [zmagoslavno]: To! To je to! To je tako klasično. Lasje!

Klara [se smeje, skoraj valja po tleh od smeha]: Jaz sem hotela samo vprašati... čigav oče je pa rekel, da so podgane v resnici evolucijski preboj in da so inteligentnejše od nas? Moj! Ha ha ha!

//////////////// ZVOK MOČNEGA SMEHA V AVTU, VSI TRIJE SE SMEJEJO NAGLAS, UDARJAJO DRUG DRUGEGA. SMEH SE KREPI. ŽAN, KI SE TUDI GLASNO SMEJI, POPUSTI STISK VOLANA. ZVOK AVTOMOBILA, KI SE PREMICA ČEZ KRIŽIŠČE IN NENADOMA MOČNO ŠKRIPANJE ZAVOR. KRATEK, A OSTER TRK, PLOČEVINA. SLEDI MUČNA TIŠINA.
////////////////

Žan [dahne, prestrašen]: Kaj pa je bilo to?

Klara [jokaje, prestrašeno]: Joj, Žan...

//////////////// TIŠINA. V OZADJU ZVOK AVTA, KI HUPA, IN BESNO TROBLJENJE SOSEDNJEGA AVTA. ZVOK

USTAVLJANJA IN ODPIRANJA VRAT SOSEDNJEGA
AVTA. //

Žan [jeclja, poln strahu]: Križišče... nisem ga videl... Sem se pač smejal... Ampak... Odbijač.

Klara [bolj sproščeno]: Že vidim naslov: "Influencerka in dva norca razbila avto zaradi teorije zarote o laseh."

////////////////// ŽAN ODPRE VRATA, IZSTOPI, KORAKI PO
MOKREM. BESEDILO SOSEDA SE SLIŠI V OZADJU.
//////////////////

Žan [notranji glas, obupano]: Lasje! To mi je še manjkalo! Oče bo rekel, da je to karmična kazen, ker se nisem dovolj skoncentriral na to, kako da 5G škoduje mojemu avtu! Ali pa da je bil tisti za mano agent FBI-ja, ki mi je sledil!

Klara [zakliče iz avta]: Nejc, hitro, vklopimo nazaj radio! Glasba! Morda ne bo tako hudo!

////////////////// NEJC VKLOPI RADIO. VESELA POP
GLASBA JE V MOČNEM KONTRASTU S HUPANJEM
IN ŽANOVIMI GLASNIMI OPRAVIČILI V DALJAVI.
//////////////////

Konec.

Izhodišča za pogovor

1. **Vprašanje o ranljivosti in kontekstu:** Mladi so **večji tehnologije** in se posmehujejo teorijam zarote, a jih ta digitalna vsebina (ustvarjanje satiričnega Twitter profila) tako oblikuje in obseda, da povzročijo nesrečo. Kako lahko aktivno sodelovanje z digitalno vsebino (smeh, objavlanje) postane enako nevarna **ranljivost** kot slepo verovanje, če vpliva na **kontekstualno zavedanje** (npr. vožnja)?
2. **Vprašanje o predsodkih in vlogi generacij:** Mladi se počutijo upravičene do posmeha, ker so njihovi očetje "prestopili 50" in verjamejo "neumnostim". Kako ta **generacijski predsodek** **prepreči kritični dialog** in sodelovanje (npr. pomoč staršem pri preverbi virov) in namesto tega vodi le v polarizacijo in zasmehovanje, ki lahko privede do nesreče?
3. **Vprašanje o etiki in avtorstvu:** Mladi ustvarjajo profil za zasmehovanje zasebnih izjav svojih očetov. Kje leži meja med legitimno **satirično kritiko dezinformacij** in **etično sporno objavo zasebnih pogovorov** v javni digitalni prostor, tudi če je namen hec? Kakšne so lahko posledice te spletne norčije na družinske odnose in ugled?
4. **Vprašanje o distrakciji in realnem kontekstu:** Končni rezultat zgodbe je šok, strah in materialna škoda. Kako se lahko posamezniki, ki so čustveno vpleteni v digitalno vsebino, naučijo **časovne umeščenosti** (prioritizacije) interakcij in preprečijo, da digitalno popolnoma preglasi realni kontekstualni (fizični) svet okoli

Zahvale

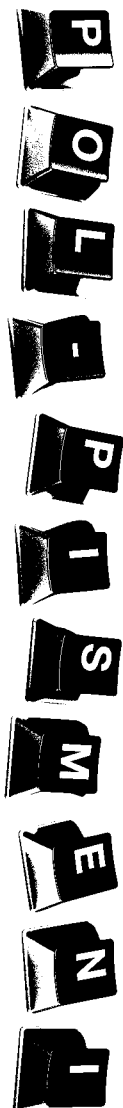
Projekt Pol-pismeni ne bi bil mogoč brez mnogih posameznikov, ki ste z nami delili svoje zgodbe pol-pismenih spodrseljajev. Prav tako ne bi bil mogoče brez vseh, ki ste z nami odkrivali različne plati medijske pismenosti na so-delovalnih delavnicah. Tu se posebej zahvaljujemo vsem pedagogom in dijakom, mladinskim delavcem in posameznicam ter posameznikom iz cele Slovenije.

Za projektom stoji cela ekipa Računalniškega muzeja. Za podporo pa se posebej zahvaljujemo vsem, ki ste likom v zgodbah posodili svoje glasove in pisane regijske naglase, da so lahko oživel v kratkih radijskih zgodbah.

Projekt je finančno podprlo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije iz sredstev Javnega razpisa za sofinanciranje projektov za spodbujanje, promocijo in razvoj medijske pismenosti za leto 2025, za kar se jim lepo zahvaljujemo.

Hvala!

**Zgodbe za poslušanje
so na voljo na
[www.racunalnsiki-muzej.si/
pol-pismeni](http://www.racunalnsiki-muzej.si/pol-pismeni)**

P O L

- P I S M

E N I

RAČUNALNIŠKI
MUZEJ